

ASIAKIRJAN KONTEKSTIT

Mitä konteksteja asiakirjalla on, mistä ne muodostuvat ja kuinka niistä otetaan talteen tietoa

Päivi Nissi

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja interaktiivinen
media
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2013

Tutkimuksessa tarkastellaan millaisia konteksteja asiakirjalla voi olla ja mistä tekijöistä kontekstuaalinen tieto rakentuu. Lisäksi tarkastellaan mitä keinoja arkistotieteessä ja asiakirjahallinnossa on ottaa talteen tietoa asiakirjan konteksteista ja tekijöistä, joista kontekstit muodostuvat. Kontekstit ovat asiakirjan taustoja ja laatimista valottavaa tietoa, jota tarvitaan etenkin silloin, kun asiakirjan alkuperäisestä laatimisympäristöstä on etäännytty ja prosessia, jonka osana asiakirja on laadittu, ei tunnetakaan. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia konteksteja asiakirjalla voi olla sekä millaisista tekijöistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu. Tämän lisäksi tarkastellaan, kuinka voidaan ottaa talteen tietoa asiakirjan konteksteista ja niistä tekijöistä, joista kontekstit muodostuvat.

Aineistona on käytetty SFS-ISO 23081-standardia, sen taustalla olevaa SPIRT –tutkimusprojektia ja SPIRT –tutkimusprojektiin osallistuneiden tutkijoiden julkaisemia tieteellisiä artikkeleita. InterPARES 1 –tutkimusprojektin osalta aineistona on käytetty tutkimusprojektin lopputuotoksia ja valmistelumateriaalia sekä tutkimusprojektiin osallistuneiden tutkijoiden tieteellisiä artikkeleita.

Tutkimusotteena on laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa käytetään apuna vertailevaa otetta. Tutkimuksen ensisijainen tarkoitus on tunnistaa millaisia konteksteja tutkimuskohteissa on asiakirjalla katsottu olevan ja millaisista tekijöistä kontekstit muodostuvat, mutta etsimällä myös samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia tutkimuskohteiden havaintojen välillä, toivotaan vertailun valottavan tarkasteltavaa ilmiötä lisää. Tutkimusasetelma on selittävä, jossa tarkastellaan myös tutkimuskohteiden taustoja ja alkuperäiskonteksteja, jotta tutkimuskohteita voidaan ymmärtää paremmin.

InterPARES 1 –tutkimusprojektissa asiakirjalla tunnistettiin olevan viisi kontekstia, juridis-hallinnollinen, organisatorinen, prosessuaalinen, dokumentaarinen ja teknologinen konteksti. SFS-ISO 23081 –standardissa on kontekstien tunnistettu muodostuvan mandaateista, liiketoiminnasta, toimijoista ja asiakirjoista sekä näiden välisistä suhteista. InterPARES 1 –tutkimusprojektissa katsottiin, että tietoa asiakirjan konteksteista otetaan talteen asiakirjan elinkaaren loppupäässä tehtävällä kuvailulla. SFS-ISO 23081 –standardissa katsottiin, että tietoa asiakirjan konteksteista otetaan talteen koko asiakirjan olemassa olon ajan metatiedon avulla.

Avainsanat: asiakirjat, konteksti, asiakirjahallinto

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1	Konteksti ja kontekstuaalisuus.....	4
2.2	Proveniensi	9
2.3	Talteen ottaminen.....	12
2.3.1	Kuvailu.....	13
2.3.2	Metatieto	16
2.4	Arkistotieteen filosofisia suuntauksia	17
2.4.1	Positivismi.....	18
2.4.2	Postmodernismi.....	21
3	TUTKIMUKSET KONTEKSTUAALISUUDESTA.....	25
4	TUTKIMUKSEN KUVAUS	28
4.1	Tutkimuskysymykset	28
4.2	Laadullinen tutkimus.....	29
4.3	Tutkimuksen toteuttaminen.....	33
4.3.1	Tutkimuksen tavoitteet.....	33
4.3.2	Tutkimuskohteiden valinta.....	35
5	ASIAKIRJAN KONTEKSTIT, KONTEKSTUAALISUUS JA NIIDEN DOKUMENTOINTI.....	40
5.1	Tutkimuskohteiden tausta	40
5.1.1	SFS-ISO 23081 -standardin kehittyminen	40
5.1.2	InterPARES – tutkimushanke ja InterPARES 1 -tutkimusprojekti	44
5.2	Asiakirjan kontekstit	45
5.3	Asiakirjan kontekstuaalisuus.....	47
5.4	Kontekstien talteen ottaminen.....	52
5.5	Havainnot	56
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
	LÄHDELUETTELO.....	66

1 JOHDANTO

On sanottu, että asiakirjat ovat erittäin laajan jäävuoren huippu; ainoastaan huippu on näkyvillä ja alapuolella on valtavasti monitahoisia sosiaalisia suhteita, jotka synnyttävät, käyttävät ja antavat merkityksen asiakirjoille. Jotta asiakirjoja voidaan ymmärtää, tulee ymmärtää näitä laajoja suhdeverkostoja. (Duff 2001, 288.) Toisin sanoen, on ymmärrettävä asiakirjojen erilaisia *konteksteja*. Asiakirjat laaditaan, niitä käytetään ja hallitaan erilaisissa konteksteissa. Asiakirjan kontekstien vaihdellessa asiakirjaa voidaan lukea ja käyttää monin eri tavoin. Asiakirja ei ole neutraalisti laadittu dokumentti, vaan se heijastaa oman aikakautensa ilmiöitä, arvoja ja sääntöjä. *Ottamalla talteen* tietoa asiakirjaa ympäröivistä konteksteista, pyritään varmistamaan, että myös asiakirjan tulevat käyttäjät voivat ymmärtää asiakirjan laatimista ympäröiviä ilmiöitä, arvoja ja sääntöjä. Kun asiakirjan tulevalla käyttäjällä on mahdollisuus ymmärtää asiakirjan suhdeverkostoa, pystyy tämä paremmin tulkitsemaan asiakirjan merkityksen ja roolin alkuperäisessä kontekstissa.

Asiakirjoja ei yritetä hallita pelkästään staattisina objekteina, joita tulee säilyttää, koska niin on joskus aikoinaan määrätty. Asiakirja nähdään osana toimintaa, todisteena toiminnasta. Asiakirja ei synny ilman toimintaa. Asiakirjaa ei ole tarkoituksenmukaista yrittää irrottaa toiminnasta, vaan oleellista on tunnistaa asiakirjaa ympäröivää toimintaa ja sitä ohjaavia säädöksiä, jotka ovat muokanneet asiakirjasta sellaisen kuin se on. Mitään asiakirjaa ei laadita tyhjiössä, vaan asiakirjaa ympäröi erilaiset sosiaaliset, juridiset, toiminnalliset ja teknologiset yhteydet. Näiden erilaisten yhteyksien ymmärtäminen mahdollistaa asiakirjan merkityksen tulkitsemisen, vaikka asiakirja olisi irrotettu alkuperäisestä kontekstistaan.

Asiakirjahallinnan keskiössä ei ole tuotetut fyysiset objektit, vaan kontekstit, joissa asiakirjoja tuotetaan ja käytetään. Tunnistamalla asiakirjan kontekstit, voidaan ymmärtää selkeämmin, missä yhteydessä asiakirja on tuotettu ja missä muissa yhteyksissä asiakirjaa käytetään.

Tutkimuksessa pyritään saamaan käsitys millaisia erilaisia konteksteja asiakirjalla on ja mistä eri kontekstit muodostuvat. Näiden lisäksi pyritään selvittämään kuinka niistä otetaan talteen tietoa, jotta käyttäjät pystyvät muodostamaan käsityksen millaisissa yhteyksissä asiakirja on laadittu ja missä yhteyksissä sitä on käytetty. Perinteisesti asiakirjan konteksteja on dokumentoitu kuvailun keinoin ja kontekstit ovat ilmenneet asiakirjojen fyysisen läheisyydestä. Sähköisten asiakirjojen osalla asiakirjojen sijainti ei kerro konteksteista mitään. Mitä kauemmaksi mennään asiakirjojen alkuperäisestä ympäristöstä, sitä enemmän tarvitaan tietoa auki kirjoitetuista konteksteista.

Konteksti kytkee asiakirjan osaksi jotain laajempaa kokonaisuutta. Ilman kytköstä laajempaan kokonaisuuteen, on asiakirjan merkitystä hyvin vaikea ymmärtää, etenkin kun etäännyttään asiakirjan laatimiskontekstista. Kontekstin ollessa jokin asiakirjan laajempi yhteys, tutkimuksessa pyritään löytämään millaisia erilaisia laajempia yhteyksiä asiakirjoilla voi olla. Vastauksia pyritään löytämään tarkastelemalla InterPARES 1 –tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 -standardissa tunnistettuja asiakirjan konteksteja ja tekijöitä, joista asiakirjan kontekstuaalisuus muodostuu. Tämän lisäksi tarkastellaan, kuinka laajempia yhteyksiä, eli konteksteja, taltioidaan. Ottamalla talteen asiakirjan laajempia yhteyksiä kuvaavaa kontekstuaalista tietoa, pyritään varmistamaan mm. asiakirjan käytettävyys ja luotettavuus myös tulevaisuudessa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Terry Cook (2001 a, 14-35) on tunnistanut arkistollisen ajattelun kehityksessä viisi muutosta:

- arkistojen olemassaolon oikeutuksessa painopiste on siirtynyt juridis-hallinnollisesta tarkastelusta sosiokulttuuriseen tarkasteluun
- aikaisemmin keskityttiin turvaamaan asiakirjojen säilytysketjua aukottomana, jotta voidaan turvata asiakirjan konteksti; nyt keskitytään huolehtimaan, että asiakirjat tuotetaan hyväksyttävien standardien mukaan heti alusta lähtien
- huomio on siirtynyt fyysisistä objekteista asiakirjojen kontekstiin ja prosesseihin, joiden tuloksena asiakirjoja syntyy
- arkistonhoitajan roolia ei enää nähdä passiivisena, vaan aktiiviseksi toimijaksi arkistojen muodostumisessa
- tunnistetaan, etteivät arkistotieteen säännöt ja ohjeet ole ikuisia, vaan muuttuvat kunkin aikakauden ajattelun ja painopisteiden mukaisesti siinä missä muukin toiminta.

Cookin (2001 a, 25-26) mukaan arkistojen postmodernistisessä ajattelussa keskitytään asiakirjojen sisällön sijasta niiden kontekstiin sekä niiden taustalla oleviin valtasuhteisiin.

Asiakirjan konteksti pyritään turvaamaan heti asiakirjan laatimisesta lähti, ei jälkikäteen.

Asiakirjojen sosiokulttuurinen ympäristö koetaan oleelliseksi asiakirjojen säilytyksessä.

Asiakirjan informaation sisältö ei ole huomion keskipisteenä, vaan asiakirjan rakenne, kontekstit sekä sen narratiiviset ja prosessuaaliset ominaisuudet. Asiakirjalla on useita erilaisia merkityksiä ja yhteyksiä, jotka riippuvat niiden kontekstista. Kontekstia tarkasteltaessa oleellisia kysymyksiä ovat kuka on asiakirjan tuottanut ja miksi sekä mikä sen rooli on.

Kontekstien tarkastelu siirtää tutkimuksen painopisteen kauemmaksi arkistoista. Arkistojen sijasta tarkastellaankin niiden laajempaa rakenteellista, prosessuaalista ja asiakirjoihin perustuvaa viitekehystä. Asiakirjan eri kontekstien tarkastelu ja ymmärtäminen on tärkeää, sillä ymmärtämällä minkälaisessa toiminnassa ja ympäristössä asiakirja luodaan, ylläpidetään, käytetään sekä minkälaisia arkistoja niistä prosesseista tuotetaan, voidaan tunnistaa prosessien

sekä arkistonmuodostajan tehtävien ja mandaatin laajempi yhteys. Tämän ymmärtäminen tarjoaa perustan, jonka päälle voidaan rakentaa tarkempi käsitys siitä, millaista dokumentaatiota ja tietoa tarvitaan tukemaan arkistojen aitouden todistamista myös tulevaisuudessa, ja joka siten täytyy säilyttää ja siirtää säilytykseen yhdessä arkistojen kanssa sitten kun arkistoille on ei ole käyttöä toimintaprosessissa. (MacNeil 2000, 65-66.) Cookin (2001 a, 26) mukaan asiakirjalla on monia vaihtuvia konteksteja, ja asiakirjat ovat dynaamisia eikä staattisia. Asiakirjat eivät ole kiinteitä, vaan ne ovat vaihtelevia ja jatkuvasti kehittyviä (Peters & Richmond 2006, 183).

Luvussa 2.1 tarkastellaan lähemmin käsitteitä konteksti ja kontekstuaalisuus sekä niiden merkityksiä. Luvussa 2.2 kerrotaan asiakirjan provenienssista ja provenienssin suhteesta asiakirjan kontekstiin. Luvussa 2.3 tarkastellaan mitä talteen ottamisella tarkoitetaan ja miten asiakirjan konteksteja otetaan talteen. Luvussa 2.4 kerrotaan arkistotieteen tämän hetken keskeisimmistä filosofisista tieteensuuntauksista, positivismista ja postmodernismista.

2.1 Konteksti ja kontekstuaalisuus

Arkistolaitoksen (2006) määritelmän mukaan konteksti on

”Ympäristö, jossa tieto on tuotettu ja jossa sitä käsitellään. Tekninen konteksti liittyy tapoihin, joilla tietoa tuotetaan ja käsitellään (esim. tietokoneohjelmat). Tehtäviin ja toimijoihin liittyvä konteksti kertoo, mitä varten, milloin ja kenen/keiden toimesta tietoa on tuotettu ja käsitellään.”

Raimo Pohjola (tässä Moisio 2004, 132) on todennut, että

”Asiakirjat ja muut tietoaineistot syntyvät hallinnollisen tai muun toimintaprosessin yhteydessä. Niillä on erityinen juridinen ja sosiaalinen konteksti. Tämä konteksti – yhteydet – muodostuu niistä olosuhteista, jotka johtivat asiakirjan syntyyn, säännöksistä, hallinnon menettelytavoista sekä laatimis-, kirjaamis- ja arkistointimenetelmistä. Asiakirjoja voidaan tulkita vain tuntien niiden synty-yhteydet. Tämän informaation säilyttäminen edellyttää sekä arkiston ulkoisen integriteetin, että sisäisen rakenteen kunnioittamista.”

Määritelmien mukaan konteksti on asiakirjan yhteys sitä ympäröivään maailmaan sekä ympäristö, jossa asiakirja on tuotettu. Konteksti on tapahtumaa, toimintaa tms. ympäröivä yhteys (Longman 1981). Se on tausta, yhteys, viitekehys, suhde tai ympäristö (Collins 1991). Suomalaisen sivistyssanakirjan mukaan (1996) konteksti on yhteys tai tausta.

Asiakirjat eivät synny tyhjiössä ja niiden tulkinta sekä merkitys ovat riippuvaisia niiden synnyn ja käytön kontekstista (Peters & Richmond 2006, 182). Reedin (2005) mukaan asiakirjan konteksti on se tekijä, joka erottaa asiakirjan dokumentista. Hänen mukaansa asiakirjat ovat virtuaalisia rakennelmia, jotka koostuvat fyysisestä objektista ja sen suhteista ja kontekstuaalisesta tiedosta. Arkistoteoria korostaa *provenienssin* ja alkuperäisen järjestyksen (respect des fonds) säilyttämistä. Perinteisesti provenienssin on katsottu tarkoittavan asiakirjan hallinnollista alkuperää, mutta nykyään sen katsotaan myös sisältävän tehtävät ja toiminnot, joissa asiakirja luodaan ja hallitaan. Paperiasiakirjan kontekstin takaaminen on onnistunut asiakirjojen fyysisen säilyttämisen läheisyydellä. Alkuperäisen järjestyksen voidaankin katsoa koskevan enemmänkin paperiasiakirjoja. Jotta sähköisessä ympäristössä tuotettuja ja säilytettäviä asiakirjoja voidaan käyttää niiden autenttisessa ympäristössä, on tärkeää tulkita asiakirjojen välisiä älyllisiä suhteita. (Shepherd & Yeo 2003, 11.)

Sähköisessä ympäristössä asiakirjan tunnistaminen ei ole yhtä yksioikoista kuin perinteisessä paperiympäristössä. Jotta voitaisiin hahmottaa mikä asiakirja on, on tunnistettavat mitkä ominaisuudet erottavat asiakirjan muusta sähköisestä datasta. Asiakirja on kyseessä silloin kun se omaa seuraavat elementit; väline, muoto, henkilöt, toiminta, arkistosuhde, sisältö ja konteksti. (Duranti 2002, 11-19.). Durantin (2002, 18) mukaan konteksti viittaa kaikkeen asiakirjan ulkopuoliseen, jolla on vaikutusta asiakirjan merkitykseen. Asiakirjoja ei luoda tyhjiössä, ja niiden merkitys on riippuvainen niiden synty- ja käyttökonteksteista. Reedin (2005, 102) mukaan konteksti on yksi keskeinen tekijä, joka erottaa asiakirjan dokumentista. Hänen mukaansa asiakirjat ovat rakennelmia, jotka koostuvat fyysisestä objektista ja sen suhteista,

linkeistä ja kontekstuaalisesta informaatiosta, jota määrittävät niin asiakirjan hallintaprosessit kuin asiakirjan fyysinen objekti (Reed 2005, 102; tässä Peters & Richmond 2006, 182).

Asiakirjan kontekstuaalinen tieto on sitä tietoa, joka antaa asiakirjalle sen merkityksen. Ilman asiakirjan kontekstia, on se vain dokumentti tai paperi, joka välittää kirjoitusta tai tietojärjestelmässä olevaa tietoa. Ilman kontekstia ei voida tunnistaa asiakirjan merkitystä eikä sen arvoa. Kontekstit ovat joukko relevanteiksi tulkittuja yhteyksiä. Konteksti myös erottaa asiakirjan dokumenteista. (Dilley 1999, 2.) Scharfstein on määritellyt kontekstin olevan sitä, joka ympäröi kohdetta ja helpottaa merkityksellisyydellään sen selittämistä (Scharfstein 1989; tässä Dilley 1999, 15). Goodwin ja Duranti (1992, 3) ovat todenneet kontekstin olevan kehys, joka ympäröi ilmiötä, jota yritämme ymmärtää ja joka tarjoaa resursseja ilmiön tarkoituksenmukaiseen tulkintaan.

Sana konteksti tulee latinan sanasta contextus, joka tarkoittaa yhteyksissä (Goodwin & Duranti 1997, 4). Monesti kuuleekin sanottavan, että esim. jokin lause on irrotettu kontekstistaan.

Tällöin usein tarkoitetaan, että lauseen merkitystä on tulkittu toisin kuin on tarkoitettu.

Asiakirjan konteksti ei ole suinkaan mikään uusi asia. Muller, Feith ja Fruin ovat vuonna 1898 julkaistussa käsikirjassaan arkistojen järjestämisestä ja luetteloinnista todenneet, arkistojen perustavanlainen totuus on, että asiakirjoja on usein vaikea ymmärtää mikäli ne on erotettu kontekstistaan (Cox 2001, 114). 1800 –luvulla Van Riemsdijk ymmärsi, että vain arkistonmuodostuksen kontekstin tulkinnalla on mahdollista ymmärtää arkistojen eheyttä ja toimintoja alkuperäisessä kontekstissa. Van Riemsdijk tuli tulokseen, että asiakirjat tulisi sijoittaa niiden luonnolliseen ja alkuperäiseen kontekstiin, jossa niiden luonne ja tarkoitus käy parhaiten ilmi. Hän pyrki ymmärtämään miksi ja miten arkistot syntyvät ja kuinka niitä käytetään ensisijaisten käyttäjien toimesta, eikä niinkään keskittynyt siihen, kuinka niitä voitaisiin käyttää tulevaisuudessa. (Ketelaar 1996, 33.)

Asiakirjahallinnan SFS-ISO 15489-1 –standardissa (2007 a, 13) määritellään, että asiakirja koostuu

1. sisällöstä, joka kuvaa toimintaa ja siihen liittyviä totuudenmukaisia faktoja, joissa on dokumentoitu kaikki oleellinen.
2. kontekstista, joka sisältää tietoa olosuhteista, joissa asiakirja on luotu ja joissa sitä käytetään. Asiakirjoja ei voida täysin ymmärtää, ellei ole riittävästi tietoa toiminnasta, jonka tuloksena asiakirjat ovat kertyneet, tai toiminnan laajemmasta kokonaisuudesta ja hallinnollisesta kontekstista tai eri toimijoista ja näiden rooleista toiminnassa. Kontekstuaalisen tiedon tulee tallentua joko asiakirjaan itseensä tai järjestelmään, jossa asiakirjaa säilytetään.
3. rakenteesta, josta käy ilmi asiakirjojen ja hallintajärjestelmien osien väliset suhteet. Asiakirjoilla on myös rakenteellisia suhteita esim. aktin tai sarjan sisällä.

Asiakirjan rakenne sitoo sisällön ja kontekstin yhteen. Se organisoii asiakirjan sisältöä tavalla, joka ilmaisee kontekstia ja auttaa käyttäjää ymmärtämään asiakirjan merkitystä. (Shepherd & Yeo 2003, 10-11.) Kuten Cook (2001 a, 14-35) on todennut, painopiste on siirtynyt asiakirjojen juridis-hallinnollisesta tarkastelusta sosiokulttuuriseen tarkasteluun sekä fyysistä objekteista asiakirjojen kontekstiin ja prosesseihin. Kontekstia ei pyritä enää turvaamaan jälkikäteen, vaan heti alusta lähtien.

Kontekstuaalisuus on keskeinen tiedon ymmärrettävyyden ja tulkittavuuden edellytys ja tärkeä asiakirjatiedon hallintaan liittyvä vaatimus. Kontekstuaalisuuteen kuuluu sekä asiakirjan liittäminen siihen toimintaan, joka sen on tuottanut, että yksittäisen asiakirjan suhde arkistokokonaisuuteen. Asiakirjallisen tiedon hallinta edellyttää myös metatietoja, jotka kuvaavat asiakirjan käyttöedellytykset, kontekstin ja elinkaaren. (JUHTA 2004.) Konteksteja voidaan ottaa talteen kontekstuaalisen metatiedon avulla. Asiakirjat ovat sidottu aikaan ja niistä tallennettavaa kontekstuaalista metatietoa pitäisi voida tulkita eri aikakausina. Kontekstuaalinen metatieto dokumentoi asiakirjan laatimisen kannalta relevantteja seikkoja, kuten kuka, milloin, miten ja miksi. Kontekstuaalinen metatieto validoi asiakirjan linkittämällä sen ulkoiseen ympäristöön. Konteksti muodostuu asiakirjan välittämästä datasta sekä asiakirjan käyttäjän

omaamasta tietämyksestä. Asiakirjan ymmärtämisen kannalta oleellisen metatiedon on oltava ymmärrettävää. Ymmärtäminen on riippuvaista kontekstuaalisesta tietämyksestä, joka on historiallista ja joka sijaitsee asiakirjan ulkopuolella. (Hurley 1995, 22-23.)

Kontekstuaalisen tiedon merkitys kasvaa mitä kauemmaksi asiakirjat etääntyvät välittömästä kontekstistaan. Välittömässä kontekstissa asiakirjoja käyttävät henkilöt, joilla on riittävästi tietoa suoritetuista prosesseista, toimijoista ja toimintaan liittyvistä asiakirjoista. Mutta kun siirrytään kauemmaksi välittömästä kontekstista, asiakirjojen käyttö ja ymmärtäminen vaikeutuu ilman kontekstuaalista tietoa. Mikäli yhteyttä kontekstiin ei ole dokumentoitu, on yhteys riippuvainen yksilön ja yhteisön muistista. Kontekstuaalinen tieto on tällöin kirjoittamattomassa muodossa ja epäluotettavaa. Henkilöstön vaihtuminen ja heikentyvä yhteisömuisti tekevät asiakirjojen käytöstä vaikeampaa. Asiakirjoista puuttuu usein myös eksplisiittinen tieto toimenpiteen komponenttien tunnistamiseksi tietyn liiketoimintakontekstin ulkopuolella. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 7.)

Viime vuosina postmodernismin myötä on alettu nähdä asiakirjan konteksti laajemmassa merkityksessä. Postmodernismissa kulttuurillinen ja sosiaalinen kontekstin painoarvo on suuri, kun perinteisesti on painotettu juridis-hallinnollista kontekstia. Nämä muutokset ovat laajentaneet kontekstia aikaisemmasta asiakirjan kontekstista, jossa on keskitytty arkistoon ja sen rakenteeseen sekä arkistonmuodostajaan, ja seurauksena voidaankin nähdä, ettei asiakirjalla ole vain yhtä kontekstia, vaan useita, jotka ovat kaikki oleellisia asiakirjahallinnassa. (Nesmith 2005, 260-262.) Tekstin ja kontekstin välinen suhde on luja ja pysyvä. Asiakirja tuotetaan osana toimintaa ja siihen liittyvät toimijat ovat osa laajaa ja jatkuvasti muuttuvaa yhteiskunnallista kontekstia. Kontekstuaalinen tieto läpäisee monia eri ulottuvuuksia. Kuvailun, jolla tallennetaan kontekstuaalista tietoa, täytyy kuvata monihorisontaalisia, monihierarkkisia, vertikaalisia suhteita asiakirjan luonnissa ja operatiivisessa käytössä. Asiakirjoja kuvailtaessa

kontekstia käsitellään monella tapaa; se tunnistetaan, rakennetaan, ja kuvataan sekä päivitetään. Konteksti ei ole koskaan valmis. (Duff & Harris 2002, 265.)

Arkistolaitoksen (2006, 16) mukaan keskeisiä kontekstitietoja ovat mm. kuka on luonut asiakirjan, missä asiassa ja milloin. Asiakirjan kontekstin säilyttäminen on olennaisen tärkeää asiakirjan ymmärtämisen ja todistusvoimaisuuden kannalta. Asiakirjan konteksti voidaan päätellä useista eri seikoista. Pelkästään jo sen fyysinen sijainti tietyssä kohtaa arkistokokonaisuutta kertoo paljon sen synty- ja käsittely-yhteyksistä paperiasiakirjojen osalta, samoin siinä olevat diaari- tai muut käsittelymerkinnät. Sähköisessä toimintaympäristössä kontekstin keskeisiä varmistajia ovat metatiedot. Keskeinen keino varmistaa sähköisten asiakirjojen konteksti ja siten niiden todistusvoimaisuus on metatieto, joka palvelee myös aineiston hakua järjestelmistä ja tietoverkoista. (Arkistolaitos 2006, 16.)

2.2 Proveniensi

Yleisen suomalaisen asiasanaston (2013) mukaan proveniensi tarkoittaa asian tai esineen alkuperää, lähdettä, esineen omistajuuden tai sijainnin historiaa sen tekoajasta nykyhetkeen.

Provenienssiperiaate on saanut alkunsa 1840 –luvulla Ranskassa, jossa se muotoiltiin koskemaan etenkin arkistojen ulkoista provenienssiperiaatetta, jonka mukaan eri arkistonmuodostajien arkistoja ei saa sekoittaa keskenään. Ranskan sisäasiainministeriön antamissa ohjeissa puhuttiin arkistojen kunnioittamisesta, eli respect des fonds.

Provenienssiperiaate termi tulee saksan kielestä, jossa periaatteessa käytetään termiä Provenienzprinzip. Saksassa periaatteeseen kehitettiin myös sisäinen provenienssiperiaate ulkoisen periaatteen rinnalle, jonka mukaan arkistonmuodostajien arkistojen järjestys tuli säilyttää koskemattomana. (Arkistolaitos 2006, 221.) Provenienssiperiaatteen tarkoitus on omalta osaltaan varmistaa asiakirjojen todistusvoimaisuus ja asettamaan asiakirjan tiedot laajempiin yhteyksiin. (Arkistolaitos 2006, 14.) Proveniensi kuvaa asiakirjojen yhteyttä niitä tuottaneisiin tehtäviin ja organisaatioihin.

Provenienssiperiaatteen perusperiaatteina on, että kunkin organisaation toiminnan yhteydessä sen haltuun kertyneet asiakirjat muodostavat orgaanisen kokonaisuuden, arkiston, joka muodostaa oman, muista arkistoista erillisen kokonaisuuden, johon kuuluvia asiakirjoja ei ole lupa liittää muihin arkistoihin. Tämän lisäksi kunkin arkiston puitteissa tulee arkistonmuodostajan asiakirjoilleen antama alkuperäinen järjestys säilyttää muuttumattomana tai palauttaa se, jos arkisto on joutunut epäjärjestykseen. (Orrman 1987, 15.) Asiakirjojen käsittelyn, hallinnan ja arkistoinnin sähköistyessä on käyty paljon keskustelua provenienssiperiaatteen mielekkyydestä (esim. Menne-Haritz 1985; Thestrup 1982-83; Huskamp Peterson 1984; tässä Orrman 1987, 27-30). Orrman (1987, 29-30) näkee, että provenienssiperiaatteen periajatukset ovat edelleen mielekkäitä pyrittäessä hallitsemaan ja jäsentämään organisaatioiden toiminnan tuloksena kertyneitä tietoaineistoja.

Provenienssiperiaatteen perusajatuksia on sovellettava perinteisestä poikkeavalla tavalla ja tehtävä uudelleen määrittelyjä. Provenienssiperiaattetta koskevassa arkistotieteen keskustelussa on keskitytty tuleeko alkuperäistä järjestystä kunnioittaa vai ei. Horsmanin mielestä jos arkistotieteessä tulee olla jokin hallitseva periaate, niin keskiössä ei tule olla fondit, vaan toiminnallisten rakenteiden visualisointi kuvailun avulla ja arkistolliset tarinat asiakirjojen luonnista ja käytöstä, jotta tutkijat voisivat todella ymmärtää menneisyyden asiakirjoja. (Horsman 2002.)

Tänä päivänä käytetään vähemmän termiä provenienssi, ja tilalla käytetään termiä konteksti tai kontekstuaalisuus (Arkistolaitos 2006, 219). Perinteisesti provenienssi on tarkoittanut arkistonmuodostuksesta vastaavan tahon identifiointia. ICA:n (1999, 11) määritelmän mukaan provenienssi on suhde asiakirjojen ja organisaation tai henkilön, joka on laatinut, kerännyt ja/tai ylläpitänyt ja käyttänyt asiakirjoja osana liiketoimintaa tai henkilökohtaista toimintaa, välillä. Arkisto sarjoineen ja asiakirjoineen on osa jotain laajempaa kontekstia, niin tehtävien kuin yhteiskunnallisen ja kulttuurisen perinnön osalta. Arkiston identiteetti voidaan johtaa sen

alkuperästä, eli provenienssista, joka perustuu niin organisaatioon kuin sen tehtäviin. (Hofman 2005, 153.) Arkistolaitoksen (2006, 226) mukaan sähköisen aineiston osalta provenienssista puhuttaessa käytetään usein termiä konteksti. 1970 –luvulta lähtien kontekstuaalisen tiedon tärkeyden ymmärtäminen on lisääntynyt. Provenienssi- ja kontekstuaalinen tieto on entistä tärkeämpää, ja keskusteluissa on pohdittu kuinka paljon kontekstuaalista tietoa tarvitaan takaamaan asiakirjojen eheys ja löydettävyyt. Kontekstuaalisuus on saanut uudenlaisia vaikutteita postmodernismista, jonka seurauksena tarvittava kontekstuaalisuus nähdään entistä laajempaan. Postmodernismin seurauksena kontekstuaalisuus nähdään lähes rajattomana, etenkin sosiokulttuuristen kontekstien osalta. Muutosten ansiosta kontekstia ei enää nähdä yksiulotteisesti, vaan nähdään, että on useita erilaisia konteksteja, jotka ovat asiakirjahallinnan kannalta oleellisia. (Nesmith 2005, 260.)

Yhtenä keskeisenä postmodernismin näkemyksenä on asiakirjahallinta tulisi nähdä jatkuvana prosessina tai toimintana. Asiakirjojen provenienssia ei voida kiinnittää yhteen selkeään ajankohtaan, kuten perinteisessä ajattelussa nähdään. Postmodernismissa asiakirjat ja niiden hallinta nähdään tietämisen loputtoman prosessien tuotoksina, jotka osallistuvat tietämisen prosesseihin aktiivisina toimijoina. Perinteisessä ajattelussa asiakirja, provenienssi tai arkisto on kuvattu sanakirjamaisesti muutamalla lauseella. Asiakirja on nähty yksinkertaisena objektina, muistiona, kirjeenä tai valokuvana, joka ei juurikaan tarvitse selittelyä. Nesmithin (2005, 262) mukaan asiakirjan provenienssi muodostuu asiakirjan laatimisen, välittämisen, kontekstualisoinnin ja tulkinnan sosiaalisista ja teknisistä prosesseista. (Nesmith 2005, 262.)

Kansainvälisen arkistoneuvoston vuonna 1996 vahvistamissa arkistohoitajan eettisissä säännöissä on yhtenä kohtana, että arkistonhoitajien tulee seuloa ja ylläpitää arkistomateriaali historiallisessa, oikeudellisessa ja hallinnollisessa kontekstissaan säilyttäen siten asiakirjojen provenienssi ja niiden alkuperäiset suhteet (Arkistolaitos 2006, 36). Bearman ja Lythe (1985) ovat korostaneet kontekstuaalisen tiedon olevan tietoa siitä mihin tehtäviin, prosesseihin ja

toimijoihin sähköisessä muodossa oleva tieto liittyy. Tämä kontekstuaalinen tieto on otettava talteen ja säilytettävä, jotta tieto on todistusvoimaista ja ymmärrettävää. Bearman ja Lythe näkevät, että tehtävien ja toimintojen tulisi olla provenienssin perustana, arkiston järjestyksen sijaan. Viranomaisen tehtävien siirtyessä viranomaiselta toiselle, asiakirjasarja elää mukana muutoksissa, ja eri arkistonmuodostajat kerryttävät asiakirjasarjaa. Tällöin ongelmaksi muodostuu, että sarja tulee voida sijoittaa yhdelle arkistonmuodostajalle. Perinteisesti tämä on ratkaistu siten, että sarja on sijoitettu jonkun sarjaa kerryttäneen arkistonmuodostajan sarjaksi. Scott (1966, 495; tässä Yeo 2012, 64) on nähnyt tämän vääristävän hallinnollista kontekstia. Cook (1992, 65; tässä Yeo 2012, 64) on todennut tämän vääristävän provenienssia.

2.3 Talteen ottaminen

Asiakirja on sisällön, kontekstin ja rakenteen muodostama kokonaisuus, joka täytyy tietoisesti ottaa talteen. Se ei sähköisessä toimintaympäristössä muodostu itsekseen. Talteen ottamisella kuvataan prosessi, joka tekee tiedosta tai dokumentista asiakirjan. Prosessissa dokumentti tai tieto saa yksilöllisen tunnuksen sekä metatiedot, jotka tuovat sen hallintatoimenpiteiden piiriin, liitetään käytettyyn luokitusjärjestelmään ja tietojärjestelmään, joka toteuttaa asiakirjojen hallinnan vaatimukset. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 a, 3.)

Talteen ottamiseen kuuluu myös sen määrittely, mitä dokumentteja tai tietojärjestelmään tallennettuja tietoja tulee ottaa talteen asiakirjoina. Määrittely perustuu organisaation liiketoiminnan ja vastuiden analysointiin. Prosessissa annettava yksilöllinen tunnus mahdollistaa asiakirjojen hallinnan yksikkötasolla. Tietojärjestelmässä, johon asiakirja liitetään, sille annetaan metatietoja, jotka kuvaavat asiakirjan sisältöä ja liiketoimintakontekstia, sekä mahdollistavat asiakirjan esittämisen ja hakemisen. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 c, 14.)

Siinä missä asiakirjoja täytyy tietoisesti ottaa talteen, myös asiakirjojen konteksteja täytyy ottaa tietoisesti talteen. Perinteisesti asiakirjojen konteksteja on otettu talteen arkistojen kuvailulla. Sähköisten asiakirjojen osalta konteksteja otetaan talteen metatiedon avulla.

2.3.1 Kuvailu

Kuvailu on Arkistolaitoksen (1997, 4) määritelmän mukaan

”Tietoja, jotka identifioivat ja kuvaavat arkistonmuodostajan ja sen toiminnasta kertyneen aineiston, tai kokoelman.”

Kuvailun lähtökohtana on arkistonmuodostaja ja arkiston rakenneosat. Arkistojen käyttö edellyttää sen provenienssin ja kontekstin tuntemista. Kontekstin säilyttämiseksi asiakirjoja ei käsitellä yksittäisinä informaatiolähteinä, vaan toiminnallisesti toisiinsa liittyvät asiakirjat kootaan yhteen arkistoyksiköiksi, sarjoiksi ja arkistokokonaisuuksiksi. Arkistoyksiköt, sarjat ja arkistokokonaisuudet ovat arkiston rakenneosia, jotka ovat loogisia kokonaisuuksia, joiden keskinäisiä suhteita ei tarvitse konstruoida fyysisellä järjestyksellä. Aineiston provenienssia ja kontekstia voidaan konstruoida kuvailun avulla. (Arkistolaitos 1997, 11.)

Monet alan teokset S. Mullerin, J.A. Feithin ja R. Fruinin käsikirjasta vuodelta 1898 lähtien ovat nähneet, että asiakirjan ymmärtämiseksi on avattava sen hallinnollista kontekstia, joka kattaa toiminnallisen ja rakenteellisen kontekstin, kuten myös sen dokumentoinnin konteksti, jossa asiakirjat luodaan ja jossa niitä käytetään (MacNeil 1995, 24). Arkistotieteen synnystä 1800 – luvulta lähtien on keskitytty arkistoaineistojen järjestämiseen ja kuvailuun. Yhä tänä päivänä monet alan ammattilaiset pitävät näitä keskeisinä tehtävinä. (Duff & Harris 2002, 263–264.)

Kuvailu etenee hierarkkisesti yleiseltä tasolta aina tarkempiin kuvauksiin. (MacNeil 1995, 24). Kuvailussa näkökulma on laaja, se pyrkii selventämään kontekstia kuvaamalla mandaatteja, tehtäviä ja organisaation tarkoitusta, sen rakennetta ja arkistonmuodostusta. (Wallace 1995, 24.) Wallacen (1995, 27) mielestä kuvailua luodaan sekundaarisia käyttäjiä varten, jotta he voisivat

ymmärtää asiakirjojen alkuperäisen kontekstin. Kuvailulla tallennetaan asiakirjojen laativan organisaation hallinnollisia ja dokumentaarisia konteksteja (Wallace 1995, 30). Kuvailu on perinteisesti asiakirjojen elinkaaren loppupäässä tapahtuva prosessi. Tämän seurauksena on vaikeaa taltioida kontekstuaalista tietoa läpi asiakirjan elinkaaren, joka on tärkeää asiakirjojen ymmärtämiselle. (Wallace 1995, 11.)

Kansainvälisessä ISAD(G) – kuvailustandardissa ja sen ensimmäisen version pohjalta laadituissa Arkistolaitoksen kuvailu- ja luettelointisäännöissä (1997) suositetaan käyttämään erilaisia kuvailutasoja. Kuvailutasot heijastavat arkiston rakenneosia. Kuvailu- ja luettelointisäännöissä esitetään viisi kuvailutasoa, joita ovat yleistaso, arkistonmuodostajataso, arkistotaso, sarjataso ja yksikkötaso (Arkistolaitos 1997, 11). Arkistolaitoksen antamat säännöt on laadittu ohjaamaan mitä tietoja arkistonmuodostajasta ja aineistosta tulee esittää (Arkistolaitos 1997, 7). Arkistojen kuvailu etenee hierarkkisesti yleisemmästä spesifimpään. ISAD(G) -kuvailustandardin mukaisella monitasoisella kuvailulla edeten yleisemmältä tasolta spesifimpään on tarkoituksena kuvata arkiston ja sen osien kontekstia ja hierarkkista rakennetta. Kuvailun on tarkoitus olla ylemmillä tasoilla yleisempää kuvaten koko arkistoa. Standardi määrittelee, mikä informaatio arkistonmuodostajasta ja arkiston rakenneosista on relevanttia milläkin tasolla. Kuvailuyksiköt linkitetään toisiinsa, jolloin ne muodostavat standardin mukaisen hierarkkisen rakenteen. Relevantti tieto pyritään standardin mukaisesti antamaan mahdollisimman yleisellä tasolla, jotta sitä ei tarvitse monistaa spesifisimmille tasoille. (ICA 2000, 12–13.)

Provenienssi- ja kontekstuaalista tietoa taltioidaan tyypillisesti kuvailun keinoin. ISAD(G) – kuvailustandardia ei ole suunniteltu tukemaan monimuotoista representaatiota. Kuvailustandardi edellyttää yksiulotteista hierarkkista rakennetta, joka rajoittaa, että asiakirja voi kuulua vain yhteen entiteettiin. Kuvailustandardi ei tarjoa tehokkaita keinoja kuinka asiakirjan voisi sijoittaa useampaan arkistoon. (Yeo 2012, 70-71.) On tärkeää, ettemme menetä tietoa asiakirjasarjojen

laajuudesta tai rakenteesta sellaisena kun ne on muodostettu. Tiedon ei voida olettaa välittävän kaikkea mahdollista mitä asiakirjoista halutaan tietää, mutta se voi osoittaa kuinka toimijat ovat kuvanneet arkistoratkaisujen ymmärryksestään; se osoittaa mitä asiakirjoja on ollut milloinkin käytettävissä ja se mahdollistaa päätelmien tekemisen asiakirjoista, niiden konteksteista ja loogisista suhteista. (Yeo 2012, 75.) Kuvailun pitäisi kuvastaa moniulotteista kontekstuaalisuutta, joka mahdollistaa asiakirjan ymmärrettävyyden. Usein kuvailusta puuttuu keskeistä tietoa asiakirjan laatimisen kontekstista, ja se sisältää rajallisesti kontekstuaalista tietoa toimijoista, hallinnollisista rakenteista ja toiminnoista, mutta hyvin vähän tietoa yhteiskunnallisista, prosessuaalisista, asiakirjahallinnollisista ja organisaatiokulttuurisista konteksteista. Asiakirjojen, niiden kontekstuaalisuuden ja hallinnan laajemman historian tulisi näkyä selkeämmin, jotta voitaisiin ymmärtää miksi asiakirjat on laadittu, mihin niitä on käytetty ja miksi ne on säilytetty. (Nesmith 2005, 270-271.) Nesmithin (2005, 272-273) kuvailun ei tarvitse olla sanakirjamaista tiivistä tekstiä, vaan se voisi sisältää laajempia kuvauksia asiakirjoihin liittyvistä yhteiskunnallisista konteksteista, mandaateista, laeista, toiminnoista, asiakirjahallinnan järjestelmistä ja prosesseista, organisaatiokulttuureista, informaatioteknologista, omistushistoriasta.

Kuvailulla pyritään dokumentoimaan erityisesti arkistonmuodostajaa ja arkiston rakenneosia, eli asiakirjojen dokumentaarista, juridista ja hallinnollista kontekstia. Kuvailustandardia laadittaessa tunnistettiin, että kuvailua tulisi tehdä läpi asiakirjan elinkaaren, mutta standardoitu kuvailuprosessi on asiakirjan elinkaaren loppupäässä tehtävä prosessi. Kuten Wallace (1995, 11) on todennut, tällöin kuvailulla ei saada talteen kuin osa kontekstuaalisesta ja rakenteellisesta informaatiosta asiakirjan elinkaareltä.

2.3.2 Metatieto

Kilkki (2004, 106) on käyttänyt määritelmää, jonka mukaan metatieto on tietoa tiedosta, tietoa, joka kuvaa tietoresursseja. Metatieto on pääosin sähköisten asiakirjojen kuvailutietoa. Gilliland-Swetland (1997; tässä Kilkki 2004, 107) määrittelee metatiedon olevan mitä tahansa tietoa mistä tahansa informaatio-objektiivista millä tahansa kokoelman tasolla. Terminä metatieto on uusi, mutta sitä on kerätty jo hyvin pitkään. Tänä päivänä tarvittava metatieto on hieman erilaista kuin aikaisemmin, pitkälti asiakirjan sähköisen muodon vuoksi. Cunningham (2001) on ehdottanut, että metatiedon yleinen määritelmän, tietoa tiedosta, sijaan voitaisiin käyttää määritelmää, jonka mukaan metatieto on rakenteista tietoa, joka kuvaa ja auttaa meitä löytämään, hallitsemaan, ylläpitämään, ymmärtämään ja säilyttämään tietoa pitkäaikaisesti.

Arkistolaitos katsoo metatiedon olevan keino taltioida sähköisten asiakirjojen konteksteja (Arkistolaitos 2006, 16). Metatietoa kerätään moneen eri tarkoitukseen, esim. asiakirjojen hallintaan, sähköiseen liiketoimintaan, tiedon säilyttämiseen, tietovarantojen kuvailuun, tiedonhakuun ja oikeuksien hallintaan (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007, 7-8).

Metatiedolla pyritään ylläpitämään tietoa organisaation asiakirjoista sekä niiden luonteesta, laajuudesta, sijainnista, pääsyoikeuksista, hallinnasta ja niiden laatimisen ja vastaanottamisen kontekstista (Shepherd & Yeo 2003, 89). Metatieto tuottaa tietoa asiakirjojen laatimisesta, vastaanottamisesta, niiden välisistä suhteista ja toiminnasta, johon ne liittyvät. Sähköisiä asiakirjoja luodaan, ylläpidetään ja käytetään erilaisissa ympäristöissä kuin paperiasiakirjoja. Asiakirjat ovat liiketoiminnan tuotoksia ja toimivat todisteina tuosta toiminnasta. Koska sähköisessä ympäristössä asiakirjoja säilytetään bittivaruudessa sekaisin, tarvitsee niiden sisältää kontekstuaalista tietoa niiden luonnista ja vastaanotosta. (Bearman & Duff 1996, 277.)

Arkistotieteen alalla on käyty 1990 – luvulla keskustelua voiko metatieto korvata arkistojen kuvailun (mm. Duff 1995; MacNeil 1995; Wallace 1995; Bearman & Duff 1996). MacNeilin

(1995, 24–25) mukaan kuvailu lähestyy asiakirjoja laajasta näkökulmasta, ja täten myös konteksti, jota se pyrkii kuvailemaan, on laajempi. Hänen mukaansa kontekstiin kuuluu mandaatti, tarkoitus, organisaation olemassaolon peruste, sen toiminta, sisältäen sen rakenteen, suhteet muihin organisaatioihin, rakenteen ja toiminnan kehittymisen, toiminnasta kertyneet arkistosarjat, toiminnan prosessit, arkistojen kehittyminen sekä arkistosarjojen väliset suhteet riippumatta siitä kuka on arkistonmuodostaja. Metatieto kerää tietoa kapeampialaisemmin asiakirjojen syntykonteksteista. MacNeil näkee, että metatieto on osa laajempaa kontekstia. Metatiedon tuottamaa osittaista kontekstia ei pidä siis tulkita asiakirjan koko kontekstiksi. Konteksti voi kuvata asiakirjojen laadintaa ja käsittelyä, mutta metatieto ei mm. kuvaa itseään. Metatietoa kertyy osana jokapäiväistä asiakirjojen käsittelyä. Koska metatietoa kertyy niin paljon, voi se hämärtää asiakirjojen laajempaa kontekstia. Perinteinen kuvailu vuorostaan tarkastelee asiakirjan olemassaoloa taannehtivasti laajemmasta näkökulmasta kuin missä sitä on käsitelty, huomioiden mm. yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutukset asiakirjoihin. Siinä missä kuvailu tarjoaa panoraamamaisen kuvan kokonaisuudesta, metatieto tarjoaa lähiotoksen kokonaisuuden eri osista. Tarkastelun kohteena olevassa SFS-ISO 23081 –standardissa kuvailua ja metatietoa ei ole eroteltu toisistaan. Kuvailu on osa metatiedon hallintaprosessia ja kuvailutietoa voidaan tuottaa moniin eri tarkoituksiin eri syvyydestä (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 10). Standardissa on käsitteellisellä tasolla kuvattu millaisin metatietoelementein tarvittavaa kontekstuaalista tietoa voidaan ottaa talteen.

2.4 Arkistotieteen filosofisia suuntauksia

Arkistotieteen keskeiset filosofiset suuntaukset viime vuosikymmenten ajan ovat olleet positivismi ja postmodernismi. Positivismi pohjaa luonnontieteisiin ja empiriaan, kun taas postmodernismi keskittyy luonnollisuuksien ja oletusten kyseenalaistamiseen sekä ilmiöiden sosiaaliseen luonteeseen. Seuraavissa luvuissa näitä kahta keskeistä suuntausta tarkastellaan lähemmin. Luvussa 2.3.1 kerrotaan positivismin juurista ja kehityksestä sekä suuntaukselle

ominaisesta ideologiasta. Luvussa 2.3.2 kerrotaan tarkemmin mistä postmodernismissä on kyse arkistotieteessä ja asiakirjahallinnassa.

2.4.1 Positivismi

Positivismi on saanut alkunsa ranskalaisen filosofin Auguste Comten ajatuksesta, että tietämys rajoittuu vain siihen, mikä voidaan havainnoida. Comten mukaan teorioiden on oltava havainnoin perusteltavissa. (Töttö 2000, 22.) Positivismissa universumi nähdään luonnollisten lakien ohjaamana ja jonka todellisuus on tiedossa. Tämä todellisuus voidaan saavuttaa päättelyn ja empiiristen menetelmien avulla. (Harris 1997, 132.)

Positivismi on kehittynyt ja muuttunut ajan saatossa, mutta tietyt ominaisuudet ovat säilyneet (Lövglad 2003):

- tiede on ja sen pitää olla riippumatonta moraalista, politiikasta ja uskonnosta tai muista seikoista, jotka eivät tukeudu välittömiin havaintoihin.
- koettujen faktojen selitykset ja järjestys voidaan suorittaa ilman eri arvojen sävytyksiä hyödyntämällä tieteellisiä menetelmiä
- välittömän aistikokemuksen ansiosta meillä on suora yhteys ehdottomiin faktoihin ja loogisen päättelyn avulla voimme tehdä päätelmiä tiedosta.

Positivismin viisi keskeistä sääntöjä ovat täten, että vain aistein välittömästi havainnoitavissa olevat kohteet ovat todella olemassa, josta seuraa se, että tieteessä käytetyt abstraktit käsitteet tulee johtaa havaintokokemuksesta, sekä että arvot tulee erottaa tosiasioista, koska niillä ei ole mitään sellaista empiiristä sisältöä, joka tekisi mahdolliseksi testata niiden pätevyyttä havaintokokemuksen valossa. Positivismi olettaa, että samaa tieteellistä ja luonnontieteellistä logiikkaa voidaan soveltaa erilaisia todellisuuden alueita edustaviin tutkimuskohteisiin, eli kaikkien tieteiden perustana on luonnontieteellinen metodologia. Positivismi edellyttää myös, että kaikkien tieteiden tulee pyrkiä lainomaisia väitteitä sisältävien tieteellisten teorioiden

rakentamiseen, jolloin kyse on ilmiön sijoittamisesta laaja-alaisemman säännönmukaisuuden yhteyteen, ei todeta tapahtumien välistä kausaalisuutta. (Raunio 1999, 112-115.)

Positivismissa tieteellinen rationaalisuus ja tutkijan objektiivisuus ovat tutkimussuunnan keskeisiä piirteitä. Tiedon tulee olla empiirisesti testattua ja se tulee ilmaista siten, ettei selittämistä tarvita. Positivismin keskeinen kritiikki kohdistuukin siihen, että positivismi jättää selittämiselle vähän tilaa. Tämä saattaa aiheuttaa sen, että konteksti ja kokonaisuus saattaa hajota. Positivismia on myös kritisoitu siitä, että se jättää kulttuuriset ilmiöt, joita ei voida objektiivisesti mitata, tutkimuksen ulkopuolelle. (Lövblad 2003, 133.)

Positivismin mukaan arkistot ovat vakaita ja itsestään selviä kokonaisuuksia (Harris 1997, 133).

Arkistotieteen positivistisen tutkimusotteen edustajan Luciana Durantin mielestä arkistojen tietämyksen piirteet ja luonne ovat systemaattisesti organisoitu teoriaan, metodologiaan ja käytäntöihin. Duranti ei jätä huomioimatta asiakirjojen luomiseen liittyvää sosiaalista ympäristöä, mutta hänen näkemyksensä mukaan se on kapea osa arkistonmuodostajan oikeudellisesta kontekstista. Positivismin käsitteet ja periaatteet ovat hänen mukaansa universaalisti päteviä ja tuovat arkistotutkimuksen dokumentoinnin konteksteihin objektiivisuutta ja korkeampaa tutkimuslaatua. Arkistotiede on järjestelmä, joka on täysin itsenäinen poliittisista, oikeudellisista tai kulttuurillisista käsitteistä. (Cook 2001 b, 13-14.) Positivismin mukaan kaikki ilmiöt voidaan selittää luonnollisilla syillä ja laeilla liittämättä ilmiöön moraalisia tai henkisiä merkityksiä (Raunio 1999, 113).

Durantin (1994, tässä Lövblad 2003, 139) mielestä puolueettomuus tekee arkistoista luotettavimpia lähteitä. Arkistojen puolueettomuus ei koske arkistonmuodostajaa, joka on puolueellinen. Duranti määrittelee Jenkinsonin avulla arkistojen viisi keskeistä ominaisuutta;

- arkistot voivat toimia todisteina
- ovat aitoja

- ovat luonnollisia
- ovat keskinäisissä suhteissa toistensa kanssa sekä
- ovat ainutlaatuisia.

(Lövblad 2003, 139; Harris 2000, 133)

Eastwood katsoo, että kukin asiakirjalla on ainutlaatuinen kyky kuvata menneisyyden tietämystä. Arkistot kuvaavat ainoina todisteina tietämystämme menneestä, muulla aineistolla ei ole vastaavanlaista todistusvoimaisuutta. (Lövblad 2003, 139.) Arkistotieteen keskiössä olevat järjestäminen, järjestys ja tiedon luokittelu kuvaavat perinteisiä länsimaisia käsityksiä tieteellisestä rationalismista ja loogisesta positivismista. Näihin tiedon organisointijärjestelmiin törmää asiakirjahallinnassa jatkuvasti. Näennäisesti rationalistinen järjestämisen logiikka näihin järjestelmiin voi hämätä olettamaan, että ne ilmaisevat neutraalia dataa tai faktoja ja ”totuutta”. (Cook 2001 b, 15.)

Arkistot muodostuvat asiakirjoista ja niiden välisistä suhteista. Arkistot muodostuvat arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena. Positivismin mukaan arkisto muodostuu luonnollisesti ja jatkuvasti itsekseen ja rakentaa samanaikaisesti ainutlaatuisen aidon ja jäsennellyn kontekstin arkistoista. Kritiikkiä on saanut luonnontieteellinen lähestyminen arkistojen muodostumiseen. Kriitikoiden mielestä arkistojen muodostumista määrää historia ja ihmisen toiminta. Kriitikot katsovat myös, että Jenkinsonin ajatus arkistojen puolueettomuudesta on naiivi. Vaikka asiakirjojen autenttisuuden turvaaminen on tärkeää, käytännössä se ei ole niin helppoa. Arkistoa saatetaan pitää autenttisena, vaikka sen konteksti ei ole säilynyt. (Lövblad 2003, 140.)

Positivismin korostaessa empirismiä, luo se sosiaalisten ilmiöiden tutkimukselle joitakin rajoituksia. Tällöin tutkimuskohteeksi rajoittuu ilmiöitä, joihin liittyvät käsitteet ovat helposti mitattavissa ja empirismi rajaa tutkimuksen ulkopuolelle kohteet, joista on vaikeaa saada luotettavaa määrällistä tietoa. Tutkittavien asioiden mittaaminen ja määrällinen analysointi

edellyttää tutkimuskohteiden määrittymistä kaikille tutkittaville yhteisten ominaisuuksien kautta, jolloin sosiaalisesta todellisuudesta otetaan tietyt kaikkia tutkittavia käsittelevät elementit tutkimuksen kohteiksi ja yksilöllisesti merkityksellinen todellisuus abstrahoituu formaaleiksi ominaisuuksiksi ja mitattaviksi muuttujiksi, joka tarkoittaa sitä, että kohteet irrotetaan yksilöllisesti merkittävästä sosiaalisesta kontekstista. Todellisuutta objektiivisesti ja yleispätevästi kuvaavaan tietoon pääsemisen edellytyksenä on, että tutkijan henkilökohtaiset seikat eivät saa vaikuttaa tiedon tuottamiseen tutkimuskohteesta, eli tutkijan tulee asettua tutkimuskohteen ulkopuolelle. Tutkimuskohteiden edellytetään olevan passiivisia tiedon keruun kohteita, jotka eivät saa esiintyä aktiivisesti tiedonmuodostukseen vaikuttavina subjekteina. (Raunio 1999, 221-223.)

Positivistiset näkemykset universaalisuudesta, loogisesta itsenäisyydestä, sisäisyydestä ja historiattomuudesta ovat täysin vastaisia postmodernismille. Esimodernismi näkee asiakirjojen kuvastavan empiirisiä toimintoja ja historiaa objektiivisesti, modernismi kyseenalaistaa historian objektiivisuuden ymmärtäen, että eri historialliset tulkinnat ovat mahdollisia ja postmodernismi kyseenalaistaa itse asiakirjan objektiivisuuden ja luonnollisuuden. (Cook 2001 b, 14.)

2.4.2 Postmodernismi

Postmodernismi on jossain määrin vaikuttanut moneen tieteenalaan. Eastwood (Eastwood 1993; tässä Cook 2001 b, 6) on todennut, että ymmärtääkseen arkistoja, täytyy ymmärtää kunkin yhteiskunnan poliittista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurillista ympäristöä. Kunkin aikakauden ajatukset arkistoista ovat heijastuksia kyseisen ajan laajemmista virtauksista. Tämän logiikan mukaisesti oman aikakautemme trendinä oleva postmodernismi vaikuttaa väistämättä arkistoihin. (Cook 2001 a, 29.) Arkistot muodostuvat yhteiskunnassa, joten arkistojen ja asiakirjojen sosiaalista kontekstia ei voida jättää tutkimuksen ulkopuolelle (Fredriksson 2003, 178).

Postmodernismi on kiinnostunut asiakirjojen luonnista ja luonteesta, niiden merkityksistä ja säilymisestä arkistoina. Postmodernismi on kiinnostunut asiakirjojen tekstin takana olevasta kontekstista. Postmodernismi myös kyseenalaistaa tietyt alan olettamukset, kuten Jenkinsonin ”totuuden”, että arkistot dokumentteina eivät ole puolueettomia toiminnan ja hallinnon tuotoksia, että proveniensi on kiinni organisaatiosta tai syntypaikasta eikä prosessista tai luomisen diskurssista, että arkistojen järjestys ja kieli määräytyvät järjestämisen ja kuvailun mukaan, jotka eivät sisältäisi jonkin aikaisemman todellisuuden arvoja, että meidän fyysinen ja rakennekeskeinen suuntautumisemme eivät muuttuisi vaikka sitä tarkasteltaisiin epätasapainoisesta, virtuaalisesta ja keskiöttömästä postmodernismista käsin. (Cook 2001 b, 17.)

Postmodernismin keskiössä on asiakirjojen yhteiskunnallinen konteksti, jossa asiakirjat tuotetaan ja jossa niitä käytetään. Postmodernismi keskittyy asiakirjan laatimisen rakennettuihin konteksteihin kuvaten arkistonmuodostajan ja asiakirjojen provenienssin välisiä suhteita, jotta käyttäjä on tietoinen tekstin takana olevasta kontekstista. Postmodernismi näkee asiakirjat dynaamisina ja jopa virtuaalisina käsitteinä, jotka eivät ole hallinnollisen toiminnan passiivisia tuotoksia, vaan aktiivisia ja jatkuvasti kehittyviä toimijoita yhteiskunnan muistin muodostumisessa. (Cook 2001 a, 28-29.) Postmodernismi pyrkii ei-luonnollistamaan asioita ja ilmiöitä, joita yhteiskunta pitää kyseenalaistamatta luonnollisina, sellaisina kuin ne on aina olleet. Postmodernismi kyseenalaistaa itsestäänselvyydet ja näkee ne sosiaalisina ja kulttuurisina rakennelmina ja purkamalla ne, voivat ne paremmin kuvastaa ajan monimuotoisuutta. (Cook 2001 a, 24.) Postmodernismi vierastaa ajatuksia universaalista totuudesta ja objektiivisesta tietämyksestä, jotka perustuvat tieteelliseen rationalismiin (Cook 2001 b, 14).

Postmodernismissa mikään ei ole neutraalia. Mikään ei ole puolueetonta. Mikään ei ole objektiivista. Kaikki on kirjoittajan muovaamaa, esittämää, kuvaamaa, symbolisoimaa, merkityksellistä, rakentamaa. Mikään teksti ei ole Jenkinsonin mukaista viatonta toiminnan sivutuotetta, vaan teksti on tietoisesti rakennettu tuote, vaikka tietoisuus saattaa olla upotettu

sosiaaliseen käyttäytymiseen, organisaation toimintaprosesseihin, tiedon esittämiseen, jotka yhdistävät piilossa olevat ulkoiset todellisuudet ja valtasuhteet. Tekstit ja kuvat ovat kaikki kerronnan muotoja, jotka keskittyvät enemmän rakentamaan kirjoittajan jatkuvuutta ja harmoniaa, korostamaan asemaa, vahvistamaan organisaation normeja ja retorisia diskurssikaavoja, kuin toimimaan todisteina toiminnasta tai oikeudellisesta viitekehyksestä. Asiakirjasarjoissa ei ole vain yhtä kerrontaa, vaan useita kerrontoja, jotka palvelevat monia tarkoituksia, monia yleisöjä, ajasta ja paikasta riippumatta. (Cook 2001 a, 29.)

Postmodernismia kiinnostaa tietää, mitä ja ketä on jätetty yhteiskunnallisen muistin ulkopuolelle. Arvonmäärityksessä pyritään dokumentoimaan hallinnon toiminnallisuuksia ja kansalaisten vuorovaikutusta hallinnollisten järjestelmien kanssa. Kuvailussa pyritään dokumentoimaan mitä esitetään ja mitä ei ja miksei. (Cook 2001 a, 30.) Postmodernismi ei ole ainoa syy arkistotieteen muuttumiselle. Arkistojen merkitys instituutioina ja asiakirjojen luonne ovat kokeneet merkittäviä muutoksia, ja yhdistettynä postmodernistisiin näkemyksiin, ne muodostavat pohjan arkistojen näkemiselle dokumentteina ja instituutioina. Viime vuosisadan aikana on tapahtunut yleinen muutos kun on siirrytty julkishallinnon arkistojen oikeudellishallinnollisista perusteista laajemman yleisön arkistojen sosio-kulttuurisiin perusteisiin. Hallinnollinen vastuullisuus ja jatkuvuus, sekä kansalaisten oikeuksien turvaaminen ovat edelleen arkistojen tärkeitä tehtäviä, mutta rinnalle on tullut näkemys, että arkistojen tulee tarjota kansalaisille käsitystä identiteetistä, paikallisuudesta, historiasta, kulttuurista ja kollektiivisesta muistista. (Cook 2001 b, 18.)

Arkistotieteissä tulisi siirtää tutkimusparadigmaa yksittäisten asiakirjojen tai sarjojen analysoinnista toimintojen, prosessien ja tapahtumien, joissa asiakirjat syntyvät, analysointiin. Cook (2001 b, 21-23) näkee, että asiakirjojen alkuperäisen järjestyksen ei tulisi enää keskittyä niinkään fyysisten asiakirjojen järjestyksen ylläpitoon, vaan ohjelmistojen käsitteellisyyskeskittymistä, jotta ne tukisivat erilaisia käyttökonteksteja. Asiakirjan kolme osaa; rakenne,

sisältö ja konteksti, on hajautettu sähköisessä ympäristössä. Asiakirja ei ole enää fyysinen objekti, vaan käsitteellinen dataobjekti, jota hallitsee metatieto, joka yhdistää virtuaalisessa ympäristössä rakenteen, sisällön ja kontekstin toisiinsa. Arkistoissa siirryttäisiin kuvaamaan arkistojen virtuaalisia suhteita ja luomisen ja omistajuuden moninaista dynamiikkaa fyysisten arkistojen sijaan. Tällöin keskitytään toimintoihin ja kuvataan paremmin asiakirjojen kontekstuaalisuutta. Järjestämisen ja kuvailun tulisi siirtyä fyysisistä kohteista kehittämään sähköisen asiakirjan kontekstuaalista ymmärtämistä moninaisissa suhteissaan ja käyttötarkoituksissa. Asiakirjojen säilytyksessä tulisi keskittyä virtuaalisten asiakirjojen migraatioon ja emulointiin uusiin tietojärjestelmiin.

Muutokset siirtävät arkistotieteen painopisteen pois itse asiakirjoista kohti asiakirjojen takana olevia käytänteitä, toiminnallisuuksia ja prosesseja. Arkistotieteen keskiössä on tällöin asiakirjojen toiminnallisten ja rakenteellisten kontekstien valaiseminen, niiden kehitys ajassa, talteen ottaminen ja käyttö. Prosessi tärkeämpi kuin tuotos, syntyminen tärkeämpi kuin oleminen, dynaaminen tärkeämpi kuin staattinen, konteksti tärkeämpi kuin teksti, ajan ja paikan kuvastaminen tärkeämpää kuin universaalit ehdottomuudet. (Cook 2001 b, 24.) Sähköisten asiakirjojen osalta asiakirjojen fyysinen väline ei ole oleellinen, koska asiakirjoja joudutaan migroimaan välineeltä toiselle fyysisen tallennusvälineen vanhetessa nopeasti. Tärkeää onkin huolehtia, että uudet tallennusvälineet säilyttävät asiakirjojen alkuperäisen kontekstin ja toiminnallisuuden. Ketelaarin (1996, 36-37) mukaan toiminnallinen arkistotiede korvaa kuvailevan arkistotieteen, koska vain toimintojen kontekstien tulkitsemisella voi käyttäjä ymmärtää fondien eheyttä ja asiakirjojen toimintoja alkuperäisessä kontekstissa. Arkistot eivät ole universaaleja totuuksia, vaan jatkuvasti muuttuvia, jotka kuvastavat asiakirjojen, arkistonmuodostajaorganisaatioiden, asiakirjajärjestelmien ja asiakirjojen käytön luonnetta ja laajempia kulttuurisia, oikeudellisia, teknologisia, sosiaalisia ja filosofisia yhteiskunnan trendejä (Cook 2001 a, 29).

3 TUTKIMUKSET KONTEKSTUAALISUUDESTA

Asiakirjahallinnan ja arkistotieteen kentällä ei ole juurikaan tehty tutkimuksia, joissa olisi tarkasteltu yksinomaan asiakirjojen konteksteja ja provenienssia. 1990 –luvun merkittävimmät tutkimusprojektit asiakirjahallinnan kentällä olivat Pittsburgh –tutkimusprojekti ja UBC – tutkimusprojekti, joissa on osana muuta tutkimusta tarkasteltu asiakirjojen konteksteja ja kontekstuaalisuutta sekä australialainen SPIRT –tutkimusprojekti, jossa tarkasteltiin asiakirjojen kontekstuaalisuutta ja sen pohjalta luotiin asiakirjahallinnan metatietohallintamalli, joka vastaa niin organisatorisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin vaatimuksiin. Pittsburgh – tutkimusprojektissa hyödynnettiin alhaalta ylöspäin suuntautuvaa otetta kun taas UBC – tutkimusprojektissa hyödynnettiin päinvastaista ylhäältä alaspäin suuntautuvaa otetta. Kummassakin tutkimusprojektissa tultiin tulokseen, että metatietoa tulee liittää asiakirjoihin sekä säilyttää siinä missä asiakirjoja ja että metatieto dokumentoi asiakirjan sisältöä, rakennetta ja kontekstia. UBC -tutkimusprojektissa metatietoa katsottiin kerättävän asiakirjojen rekisteröinnin ja luokittelun yhteydessä, kun taas Pittsburgh – tutkimusprojektissa etsittiin keinoja metatiedon keräämisen automatisointiin. (Bearman 2006, 18–19.) SPIRT – tutkimusprojekti vuorostaan nojaa vahvasti asiakirjan jatkumomalliin ja australialaiseen sarjajärjestelmään (Cunnigham 2001, 280; McKemmish et al. 1999, 10). SPIRT - tutkimusprojektissa kehitetty RKMS -metatietomalli omaksuttiin ISO 23081 metatietostandardiin (Yeo 2012, 72).

Pittsburgh -tutkimusprojektin taustalla on yhdysvaltalaisen National Historical Publications and Records Commission (NHPRC) Yhdysvaltojen kansallisarkistoon liittyvän organisaation vuonna 1990 tekemä tutkimus sähköisiin asiakirjoihin liittyvistä kysymyksistä, jossa todettiin sähköisten asiakirjojen hallinnan olevan ongelmallista, koska sähköinen informaatio on järjestelmäriippuvaista, se on olemassa heikoilla välineillä sekä sitä voidaan helposti poistaa tai

sitä voidaan muuttaa. (Duff 1996, 31–32.) NHPRC:n rahoittamassa Pittsburgh - tutkimusprojektin tavoitteena oli tarkastella liiketoimintaa, sovelluksia ja organisaatiokulttuurin muutoksia toiminnallisten vaatimusten täyttämiseksi, jotta niiden pohjalta voitaisiin löytää ratkaisu, joka ohjaisi käytäntöä (Bearman 1993, 30). Tutkimusprojekti oli kiinnostunut tunnistamaan sähköisten asiakirjojen todistusvoimaisuuteen tarvittavan metatiedon (Duff 2001, 291–292). Projekti keskittyi jatkuvaluonteiseen asiakirjojen kertymiseen osana toimintaa.

Projektin lähtökohtina oli, että todistusvoimaisuuden vaatimukset tulevat yhteiskunnasta ja ovat hahmoteltu määräyksissä ja laissa yms. Nämä vaatimukset voitaisiin todeta sääntöinä ja metatietovaatimukset voitaisiin johtaa niistä. Projektin työ keskittyi toiminnan todisteiden säilyttämiseen ja rakenteellisiin metatietoelementteihin, joiden katsottiin olevan elintärkeitä todisteen säilymiselle. (Duff 2001, 291–292.) Pittsburgh – tutkimusprojektissa asiakirjojen olemassaoloa lähestyttiin asiakirjan jatkumomallin avulla. Projektin tavoitteena ei ollut suunnitella tietojärjestelmää, vaan kehittää malleja, jotka sisältävät tarvittavat vaatimukset sähköisten asiakirjojen eheyden turvaamiseksi. (Marsden 1997, 159–160.) Pittsburgh – tutkimusprojektin tuottamia toiminnallisia vaatimuksia on testattu mm. Philadelphia – tutkimusprojektissa, jonka tavoitteena oli arvioida Pittsburgh – tutkimusprojektin toiminnallisia vaatimuksia ja kehittää menetelmä kontekstuaalisen metatiedon hyödyntämiselle asiakirjojen hallinnassa liiketoimintajärjestelmissä. Indianan yliopiston projektissa testattiin hyödyntämällä Pittsburgh –tutkimusprojektin mallia kuinka hyvin olemassa olevat tietojärjestelmät täyttävät asiakirjahallinnan vaatimukset. (Hedstrom 1997, 52–53.)

Vuosien 1994–1997 välisenä aikana British Columbian yliopistossa toteutettiin UBC - tutkimusprojekti yhteistyössä Yhdysvaltojen puolustusvoimien kanssa (Duranti & MacNeil 1996, 46–47). Tutkimuksen ensisijaiset tavoitteena oli tunnistaa ja määritellä käsitteellisellä tasolla sähköisen asiakirjan komponentit, sekä tunnistaa tarvittavat vaatimukset ja käsitellä niitä laajemmin asiakirjojen autenttisuuden ja luotettavuuden takaamiseksi niin kauan kuin

arkistonmuodostuksen kannalta on tarpeellista. (MacNeil 2004, 210.) Tutkimuksen teoreettisena pohjana käytettiin diplomatiikkaa ja arkistotiedettä. Käsitteellinen analyysi tuotti hypoteeseja tarvittavista komponenteista kokonaisen, luotettavan ja autenttisen sähköisen asiakirjan tunnistamiseksi. (Duranti 2001, 43; Duranti & MacNeil 1996, 47.) UBC – projektissa tunnistettiin, että perinteiset paperiasiakirjat ja sähköiset asiakirjat poikkeavat toisistaan perustavanlaatuisesti (Marsden 1997, 166). UBC – tutkimusprojektin asiakirjahallinnan vaatimusten tunnistaminen pohjautui asiakirjan elinkaarimalliin. Projektissa tunnistetut vaatimukset keskittyivät asiakirjojen aktiivi- ja passiivivaiheisiin ja niiden lähtökohtana on vastuun, luotettavuuden ja hallinnan jako, jotka muuttuvat kun asiakirjat siirtyvät historialliseen vaiheeseen. (MacNeil 2004, 209; Marsden 1997, 170.)

Sittemmin toteutettuja tutkimusprojekteja on ollut mm. australialainen VERS – projekti, jossa tutkittiin liiketoimintaprosessien metatiedon automaattista talteenottoa sekä Euroopan komission MoReq – projekti 2000 – luvun alussa, jossa tuotettiin vaatimusmäärittelyjä asiakirjojen sähköistä tallentamista koskien. Sittemmin on MoReq – suosituksesta on julkaistu kaksi uudempaa versiota, MoReq2 ja MoReq2010. Iso-Britanniassa käynnistettiin 2004 hanke, jossa tavoitteena oli tuottaa toiminta- ja suunnitteluperiaatteet julkishallinnon sähköisille asiakirjahallintajärjestelmille. (Bearman 2006, 22.) Myös useita muita hankkeita, joissa asiakirjojen kontekstuaalisuutta on ainakin sivuttu, on toteutettu asiakirjahallinnan alalla 1990 – luvun jälkeen. Mm. Toronton yliopistossa toteutetussa tutkimuksessa tarkasteltiin kuinka opiskelijat tehdessään arkistotutkimusta tuottavat merkityksiä asiakirjoista, arkistotieteen kirjallisuudesta ja arkistojen kontekstuaalisuudesta (Duff, Monks-Leeson & Galey 2012). Fear ja Donaldson (2012) ovat toteuttaneet empiirisen tutkimuksen, jossa tarkastellaan käyttäjien vuorovaikutusta provenienssin ja sitä kuvaavan metatiedon kanssa. Monks-Leeson (2011) on tutkinut Internet – arkistojen suhdetta provenienssiin ja kuinka sitä tulkitaan muodostettaessa uusia konteksteja.

4 TUTKIMUKSEN KUVAUS

Luvussa kerrotaan itse tutkimuksesta, mitkä ovat tutkimuskysymykset, joihin tutkimuksessa etsitään vastauksia, miten tutkimus on toteutettu, mitkä ovat sen tavoitteet ja miten päädyttiin valitsemaan tutkimuskohteet. Luvussa 4.1 esitellään tutkimuskysymykset. Luvussa 4.2 kerrotaan, minkälainen tutkimusote tutkimuksessa on ja luvussa 4.3 kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta.

4.1 Tutkimuskysymykset

Useimmat meistä on kuulleet puhuttavan kontekstista. Konteksti on käsitteenä yleisesti tunnettu, muttei yksinkertainen ja tarkkapiirteinen. Tarkasteltaessa kontekstin määritelmiä, voidaan havaita, että kontekstin määritellään useimmiten olevan yhteys, ympäristö, tausta tai viitekehys. Määritelmät jättävät tilaa tulkinnalle siitä, mitä konteksti pitää sisällään tai millaiset yhteydet, ympäristöt tai taustat ovat osa kontekstia. Tällä tutkimuksella pyritään saavuttamaan parempi ymmärrys siitä, millaisia erilaisia konteksteja asiakirjalla voi olla, mitä ne pitävät sisällään ja miten niitä tulisi dokumentoida. Erilaisten kontekstien dokumentointia pidetään asiakirjahallinnassa tärkeänä, koska se mahdollistaa asiakirjan käytettävyyden ja ymmärrettävyyden myös etäännyttäessä asiakirjan alkuperäisistä konteksteista. Tavoitteena on saavuttaa parempi käsitys asiakirjan konteksteista tarkastelemalla osana InterPARES – tutkimushanketta toteutetun InterPARES 1 -tutkimusprojektin ja SFS-ISO 23081 – standardin näkemyksiä asiakirjan eri konteksteista ja asiakirjan kontekstuaalisuudesta ja siitä, mistä tekijöistä asiakirjan eri kontekstit rakentuvat. Tämän lisäksi tarkastellaan millaisia keinoja tutkimuskohteet esittävät kontekstuaalisen tiedon dokumentointiin.

Termin konteksti määritelmä ei ole kovin tarkka, jolloin se jättää tilaa tulkinnalle.

Tutkimuksessa tiedostetaan, ettei kaikkia asiakirjan mahdollisia yhteyksiä, eli konteksteja, ole tunnistettu. Tutkimuksen tavoitteena ei ole etsiä täydellistä vastausta siihen, millaisia erilaisia

konteksteja asiakirjalla on tunnistettu olevan, mistä ne muodostuvat ja kuinka niitä tulisi dokumentoida, vaan tarkastella millaisia konteksteja InterPARES 1 – tutkimusprojekti ja SFS-ISO 23081 – standardi on tunnistanut asiakirjalla olevan ja mistä kontekstien katsotaan muodostuvan sekä kuinka niissä katsotaan, että asiakirjan eri yhteydet tulisi ottaa talteen, jotta ne säilyisivät asiakirjan tuleville käyttäjille. Aiemmin todettiin, että postmodernin näkemyksen mukaan asiakirjalla voi olla rajattomasti erilaisia konteksteja. Konteksti ei ole tarkasteltavana ilmiönä yksiselitteinen, joten voidaan etukäteen olettaa, ettei InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 – standardissa ole tunnistettu kaikkia asiakirjan konteksteja ja täten ei voida myöskään esittää kaiken kattavia ratkaisuja kuinka kontekstit tulisi ottaa talteen eikä myös voida tyhjentävästi sanoa, mistä eri kontekstit muodostuvat. Kuitenkin tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään millaisin keinoin kontekstuaalista tietoa tulisi taltioida.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- millaisia eri konteksteja asiakirjalla on tunnistettu olevan?
- mistä tekijöistä asiakirjan kontekstit rakentuvat?
- millaisin keinoin tietoa asiakirjan eri konteksteista esitetään tutkimuskohteissa otettavan talteen?
- miten tutkimuskohteiden havainnot eroavat toisistaan?

Tutkimuskysymyksiin vastaamalla tavoitteena on ymmärtää paremmin millaisia konteksteja asiakirjalla voi olla, mistä tekijöistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto rakentuu ja miten tietoa konteksteista voidaan dokumentoida. Tämän lisäksi tarkastellaan miten tutkimuskohteet eroavat toisistaan.

4.2 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus pyrkii tutkimaan tutkimuskohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Tutkija ei voi irrottautua arvolähtökohdistaan, jotka muovaavat sitä, mitä ja miten pyrimme

ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä. Objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 152.) Laadullisen tutkimuksen kenttä on laaja ja eri tutkimusotteet ja lähestymistavat menevät monella tavalla ristiin (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 7).

Laadullisessa tutkimuksessa edetään usein induktiivisesti aineistosta liikkeelle lähtien edeten yksittäisestä yleiseen (Eskola & Suoranta 2008, 83).

Laadullisen tutkimuksen voi nähdä olevan vähitellen tapahtuvaa tutkittavan ilmiön käsitteellistämistä, jossa tavoitteena ei ole etukäteen hahmotetun teorian testaaminen (Kiviniemi 2010, 74). Laadullista tutkimusta voidaan kuvata spiraalimaisesti eteneväksi prosessiksi, jota kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Prosessissa edetään vaihe vaiheelta eteenpäin, jolloin ensi saavutetaan aineiston edustaman ilmiön kuvailun taso, sen jälkeen luokittelun taso ja lopuksi ilmiön kokoamisen ja selittymisen taso. Analyysin aineisto voi olla valmiina yhtenä kokonaisuutena tai sitä voidaan täydentää sen mukaan, kunnes saavutetaan sellainen täydentymistaso, ettei uusia näkökulmia ilmiöön selittymiseen enää ole tarjolla. (Anttila 2005, 280.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jonka ajatellaan valottavan jonkin yksittäiseksi ymmärretyn sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakennetta. Tutkimuksessa kerättyä aineistoa tarkastellaan vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään huomioita vain siihen, mikä on tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. (Alasuutari 2011, 38–40.) Tutkimuksen teoreettista viitekehystä kehitetään aiempia tutkimuksia ja teoriakirjallisuutta lukemalla, ja se eroaa asioiden paikallisesta selittämisestä, jolloin empiirisestä aineistosta löytyvät asiat, puhuvat, ilmiöt ja paradoksit tehdään ymmärrettäväksi (Alasuutari 2011, 261). Laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan jokin taustateoria, jota vasten aineistoa tarkastellaan, sekä tutkimuskysymykset edellyttävät tulkintateoriaa, joka ohjaa tutkijan valintoja ja sitä mitä tutkija aineistosta etsii (Sulkunen & Kekäläinen 1992, 11; tässä Eskola & Suoranta 2008, 82).

Laadullisen tutkimuksen yhtenä haasteena on aineiston analyysi. Laadullinen tutkimus on luova prosessi, joka vaatii tutkijalta suurta lukeneisuutta ja herkkyyttä aineistoon. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja teorian kehittäminen tapahtuu usein luonnollisen vuorovaikutteisesti, jolloin ensimmäiset aineiston analysoinnin kautta kehityt käsitteet eivät välttämättä ole lopullisia, vaan auttavat viemään tutkimusta eteenpäin. On mahdollista, että tämän jälkeen tullaan vielä tulokseen, että aineistoa tarvitseekin kerätä lisää. (Kiviniemi 2010, 75.) Yleisesti katsotaan, että aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät enää tuota tutkimusongelman kannalta uutta tietoa (Eskola & Suoranta 2008, 62). Aineistonkeruu ja tutkimuskohteeseen tutustuminen auttavat tarkentamaan käsitteitä ja teoreettista näkökulmaa (Kiviniemi 2010, 75–76.) Aineistonkeruun osalta tarkkoja ratkaisuja ei välttämättä voida tehdä ennen kuin tutkimusasetelmat muodostuvat selkeimmiksi (Kiviniemi 2010, 78). Aineiston tarkoitus on toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 2008, 62). Koska laadullisen tutkimus keskeinen tehtävä on inhimillisen ymmärryksen lisääminen, on tutkijan myös kyettävä tulkitsemaan saatuja tuloksia. (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 8.) Perinteisesti laadullisen aineiston analysointi on ollut kuvailevaa. Jos laadullisen aineiston perinteisissä analyysitavoissa aineistosta etsitään yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia, keskitytään uudemmissa laadullisen aineistojen analyyseissa eroihin ja moninaisuuteen. Tekstejä ei nähdä todellisuuden heijastuksina, vaan ne ovat osa kulttuurista toimintaa ja osa sosiaalisen todellisuuden rakentamista (Eskola & Suoranta 2008, 139.)

Laadullisessa tutkimuksessa ilmiöiden selittäminen perustuu ymmärtävään selittämiseen. Selitysmallien ei oleteta esittävän universaaleja lainalaisuuksia, vaan niiden oletetaan selittämään ilmiötä paikallisesti. Ymmärretään, että tarkasteltava ilmiö ja siitä tuotettava selitys ovat sidottuja tiettyyn aikaan ja paikkaan. (Alasuutari 2011, 55.) Selittäminen perustuu siihen, että tarkasteltava ilmiö tehdään ymmärrettäväksi eksplikoimalla ne yhteiskunnalliset tai kulttuuriset reunaehdot, joiden alaisina ihmiset toimivat käytännöt tilanteissa ja jotka tekevät

tilanteista ja toimintamalleista ymmärrettäviä. Selityksen ydin on sen eksplikoiminen, eli ilmiön merkityksen selittäminen; kun ilmiö on selitetty, tulee ilmiöön liittyvä toiminta ymmärrettäväksi. Usein tarkoituksena on osoittaa juuri ilmiöiden historiallisuus ja kulttuurisidonaisuus. (Alasuutari 2011, 240–244.) Paikallisen selittämisen lisäksi teoreettisen viitekehyksen varassa edeten voidaan osoittaa mitä yleisimpiä johtopäätöksiä tuloksista voidaan vetää (Alasuutari 2011, 263). Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä samalla tavalla empiirisesti yleistäviä päätelmiä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 2008, 65).

Tutkimuksessa käytetään apuna vertailevaa otetta. Tutkimuksen ensisijainen tarkoitus on tunnistaa millaisia konteksteja tutkimuskohteissa on asiakirjalla katsottu olevan, mutta etsimällä myös samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia tutkimuskohteiden havaintojen välillä, toivotaan vertailun valottavan tarkasteltavaa ilmiötä lisää. Tutkimusasetelma on selittävä, jossa tarkastellaan myös tutkimuskohteiden taustoja ja alkuperäiskonteksteja, jotta tutkimuskohteita voidaan ymmärtää paremmin.

Vaikka laadullisessa tutkimuksessa tarkasteltaisiin yksittäistapauksia, on mahdollista, että analyysin tulokset pätevät muuhunkin. On tärkeää, että tutkija tekee selväksi millä tavalla ja missä suhteissa tuloksilla väitetään olevan yleisempää merkitystä. (Alasuutari 2011, 243.) Tässä tutkimuksessa tehtävien havaintojen ei oleteta edustavan tarkasteltavaa ilmiötä kaiken kattavasti ja tyhjentävästi, katsotaan havaintojen kuitenkin olevan esimerkkejä tarkasteltavasta ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyden kriteerinä on järkevän aineiston kokoaminen. Yleistettävyyttä voidaan parantaa myös vertailuasetelmilla, joissa vertailua tehdään muihin tutkimustuloksiin ja tulkintoihin. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan puhua teoreettisesta yleistettävyydestä, jolloin keskeistä on tulkintojen kestävyys ja syvyys aineiston koon ja siitä laskettujen tunnuslukujen sijaan (Eskola & Suoranta 2008, 66–67.) Yleistämisessä saattaa olla kyse siirrettävyydestä, jolloin yleistämisessä on kyse teoreettisten käsitteiden soveltuvuudesta

tai tutkimuksen havaintojen soveltumisesta toiseen toimintaympäristöön tai tapaukseen. Jotta siirrettävyys olisi mahdollista, on tutkimuskohteesta tuotettava tiheitä kuvauksia. (Eskola & Suoranta 2008, 68.)

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenmukaisesta poiminnasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. Tällöin tutkimus perustuu pieneen tapausmäärään. (Eskola & Suoranta 2008, 61.) Tällöin kyseessä ei ole tilastollinen yleistäminen vaan tietyissä eksplikoiduissa suhteissa tulokset voidaan suhteuttaa osaksi laajempia kokonaisuuksia. Analyysin tuloksia voidaan pitää yksittäistapauksina, mutta ne voidaan nähdä välillisesti olevan rinnastettavissa muihin tuloksiin. Tällöin analyysi laajennetaan vastakohtien etsimisen ja rinnastusten tekemisen kautta esimerkiksi laajemmasta kokonaisuudesta. Näin tutkimusprosessi etenee sen loppuvaiheessa uudelleen laajoja kokonaisuuksia pohtivaksi. Laadullisessa tutkimuksessa eksplikoidaan missä suhteessa tutkimuksen väitetään tai oletetaan valottavan muutakin kuin ensisijaisesti analysoitua yksittäistä tapausta. (Alasuutari 2011, 249–250.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyritään kuvaamaan, ymmärtämään tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tapahtumasta, toiminnasta tai ilmiöstä (Eskola & Suoranta 2008, 61).

4.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Luvussa kerrotaan, mitä tavoitteita tutkimuksella on ja miten nämä on saavutettu. Tämän lisäksi luvussa kerrotaan miten InterPARES 1 – tutkimusprojekti ja SFS-ISO 23081 – standardi valikoituivat tutkimuskohteiksi sekä millaista aineistoa tutkimuksessa on hyödynnetty.

4.3.1 Tutkimuksen tavoitteet

Asiakirjahallinnassa ja arkistotieteessä asiakirjan konteksti nähdään olevan oleellinen osa asiakirjan merkityksen rakentamisessa. Arkistolaitoksen mukaan asiakirjahallinnon ammattilaisen keskeinen tehtävä on säilyttää yhteys tiedon ja sen kontekstin välillä

(Arkistolaitos 2006, 10). Tutkimuksessa keskitytään asiakirjan kontekstiin ja tavoitteena on saada paremmin käsitys millaisia konteksteja asiakirjalla on tunnistettu olevan ja mistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu sekä millaisia keinoja asiakirjahallinnalla on niiden talteen ottamiselle.

Postmodernin näkemyksen mukaisesti tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä, että konteksteja on monia ja niitä kaikkia ei mitään luultavimmin voida tunnistaa. Tarkasteltavaksi valitut tutkimuskohteet ovat aikaan ja paikkaan sidottuja, ja niiden näkemykset asiakirjan konteksteista, kontekstien muodostumisesta ja niiden talteenotosta ovat aikakautensa ja paikkansa kulttuurin ja sosiaalisten käytänteiden kyllästämiä tuotoksia. Tutkimuksessa pyritään valottamaan myös tutkimuskohteiden taustoja, koska ne eivät ole irrallisia tuotoksia, vaan ne ovat syntyneet osana yhteiskunnallista toimintaa eri yhteyksissä. Valottamalla tutkimuskohteiden alkuperäiskonteksteja pyritään valottamaan myös havaintojen taustalla olevia tekijöitä, joilla katsotaan olevan omalta osaltaan vaikutusta tutkimuskohteiden tuloksiin. Tutkimuksessa ei pyritä asiakirjan kontekstien ja niiden muodostumisen tunnistamisessa ja dokumentoinnissa absoluuttisen kattavaan ja tyhjentävään tulokseen, vaan keskitytään kuinka valituissa tutkimuskohteissa on käsitelty asiakirjan erilaisia konteksteja ja niiden dokumentointia. Näissä tunnistetut kontekstit ja mistä ne koostuvat sekä keinot niiden dokumentointiin ovat otos laajemmasta kokonaisuudesta, johon sisältyy monia erilaisia näkemyksiä tarkasteltavasta ilmiöstä ja keinoista sen taltioimiseksi. Tutkimuskohteissa konteksteja tarkastellaan ajasta ja paikasta riippuen, eli kuvaukset ovat oman aikamme ja yhteiskuntamme arvojen värittämiä, samoin kuin tutkimuskohteiden havaintojen tulkitseminen on tutkijan omien arvojen värittämää, josta ei voi irtautua vaikka pyrkisi kuinka objektiiviseen tulkintaan. Ihminen ei voi irtautua aikansa historiasta ja yhteiskunnasta, vaan tulee hyväksyä, ettei täydellistä objektiivisuutta voida saavuttaa. Ihminen on sidoksissa omaan aikaansa ja paikkaansa, jotka jättävät jälkensä kaikkeen toimintaan. (Mortensen 1999, 17.)

4.3.2 Tutkimuskohteiden valinta

Kontekstien tunnistamiseen ja niiden talteen ottamiseen keskittyviä tutkimuksia ei ole juurikaan tehty. Myöskään ei ole tutkimuksia, joissa olisi keskitytty purkamaan auki, mistä asiakirjan kontekstit muodostuvat. Konteksteja on tarkasteltu osana jotain muuta tutkimuskokonaisuutta, kuten esim. Pittsburghin yliopistossa 1990 – luvulla toteutetussa tutkimusprojektissa, joka oli kiinnostunut tunnistamaan sähköisten asiakirjojen todistusvoimaisuuteen tarvittavan metatiedon (Duff 2001, 291–292). Tutkimusprojekti keskittyi jatkuvaluonteiseen asiakirjojen kertymiseen osana toimintaa. Projektin lähtökohtina oli, että todistusvoimaisuuden vaatimukset tulevat yhteiskunnasta ja ovat hahmoteltu määräyksissä ja laissa yms. Nämä vaatimukset voitaisiin todeta sääntöinä ja metatietovaatimukset voitaisiin johtaa niistä. Projektin työ keskittyi toiminnan todisteiden säilyttämiseen eikä niinkään asiakirjojen löydettävyyteen tai hakuun. Projekti keskittyi rakenteellisiin metatietoelementteihin, joiden katsottiin olevan elintärkeitä todisteen säilymiselle. (Duff 2001, 291–292.)

Tarkasteltaviksi tähän tutkimukseen valittiin osana InterPARES – tutkimushanketta toteutettu kansainvälinen InterPARES 1 -tutkimusprojekti, jossa tavoitteena oli tutkia sähköisten asiakirjojen pitkäaikaissäilytykseen liittyviä kysymyksiä sekä SFS-ISO 23081 – standardin osat yksi ja kaksi, jotka määrittelevät asiakirjahallinnan metatiedon luomisen, hallinnan ja käytön puitteet ja niitä ohjaavat periaatteet. Tutkimuksessa keskitytään InterPARES 1 – tutkimusprojektin ja SFS-ISO 23081 -standardin näkemyksiin asiakirjan konteksteista, kontekstuaalisen tiedon muodostumisesta ja näiden dokumentoinnista. Täten tutkimuksen ulkopuolelle rajataan muut asiakirjan konteksteja ja/tai niiden taltioimista tarkastelevat tutkimukset sekä tutkimukset, joissa on tarkasteltu mistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu. InterPARES 1 – tutkimusprojekti ja SFS-ISO 23081 – standardi toimivat otoksina tarkasteltaessa asiakirjan konteksteja ja keinoja niiden taltioimiseksi. Tarkastelemalla tutkimuskohteita, niiden havaintoja sekä havaintojen samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia,

pyritään saavuttamaan parempi käsitys millaisia erilaisia konteksteja asiakirjalla saattaa olla ja kuinka niitä tulisi dokumentoida sekä mistä tiedosta asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu. Täten tarkastelun ulkopuolelle jää oletettavasti muita konteksteja, joita ei ole InterPARES 1 – tutkimusprojektissa tai SFS-ISO 23081 – standardissa tunnistettu. Asiakirjan erilaisten kontekstien tunnistamisen lisäksi tarkastellaan, millaisia keinoja InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 – standardissa eri kontekstien dokumentoinnille katsotaan olevan.

Tutkimuskohteet valikoituvat tarkasteltaviksi muutamasta eri syystä. Tarkasteltavaksi etsittiin ensisijaisesti sellaisia kohteita, joissa asiakirjan konteksteihin on erityisesti kiinnitetty huomiota. Tavoitteena oli valita tutkimuskohteita, joissa asiakirjalle on tunnistettu erilaisia konteksteja, koska tutkimuksen lähtöoletuksena on, että asiakirjalla on useita konteksteja. Asiakirjaa ja sen konteksteja on lähestytty InterPARES – tutkimushankkeessa ja SFS-ISO 23081 – standardissa eri lähtökohdista, jotka ovat vaikuttaneet tutkimuskohteiden valintaan ja joiden oletetaan myös jossain määrin vaikuttavan tutkimuskohteiden havaintojen välisiin eroavaisuuksiin. InterPARES – tutkimushankkeessa hyödynnetty diplomatiikka puolsi tutkimushankkeen valintaa tutkimuskohteeksi, koska tällöin päästään tarkastelemaan millaisia konteksteja asiakirjalla on tunnistettu olevan kun niitä lähestytään yhdistäen arkistotiede ja diplomatiikka. Diplomatiikka on 1600 –luvulla kehitetty analyyttinen menetelmä, jolla pääteltiin keskiaikaisten hallitsijaviranomaisten myöntämien diplomien autenttisuutta ja etenkin niiden juridista paikkansapitävyyttä. (Duranti 1991 b, 8). Diplomatiikka korostaa asiakirjojen laatimisen kontekstia painottamalla asiakirjojen laatimiseen liittyvää juridista ympäristöä, toimijoita, jotka laativat asiakirjoja, sekä painottamalla tehtäviä ja niihin liittyvää kelpoisuutta ja vastuullisuutta (Duranti 1991 b, 14). InterPARES – tutkimushankkeessa on yhdistetty arkistotieteen ylhäältä alaspäin suuntautuva ote diplomatiikan alhaalta ylöspäin suuntaava ote. InterPARES – tutkimushankkeessa asiakirjalla on katsottu olevan elinkaari. Tutkimushanke on yksi mittava

asiakirjahallinnan kansainvälisistä tutkimusprojekteista, joita on ollut käynnissä 2000 – luvulla. Se käynnistyi UBC – tutkimusprojektista 1990 – luvulla, jota on seurannut kolme InterPARES - tutkimusprojektia. InterPARES – tutkimushankkeessa asiakirjaa on lähestytty juridis-hallinnollisista näkökulmista, jotka ovat keskeisiä diplomatiikassa. Myös kontekstien dokumentointia on lähestytty perinteiseen tapaan, eli sen taltioiminen tapahtuu pääsääntöisesti asiakirjan elinkaaren loppupäässä kuvailua tehtäessä.

SFS-ISO 23081 – standardi valikoitu toiseksi tutkimuskohteeksi, koska standardissa lähestytään asiakirjoja ja niiden konteksteja toisenlaisesta näkökulmasta, yhdistäen asiakirjan jatkumomalli ja australialainen sarjajärjestelmä. SFS-ISO 23081 -standardissa keskitytään tunnistamaan tekijät, joista liiketoiminnallinen konteksti muodostuu. Asiakirjaa on lähestytty ISO 23081 – standardin taustalla olevassa tutkimusprojektissa sosiokulttuurisesta näkökulmasta, huomioiden asiakirjan olevan monimuotoinen ja dynaaminen aikakauteen sidottu rakennelma, joka kuvastaa ja taltioi erilaisia sosiaalisia, organisatorisia, prosessuaalisia, dokumentaarisia ja toiminnallisia ilmiöitä. Standardissa keinot asiakirjan kontekstien taltioimiseksi eroavat myös InterPARES 1 – tutkimusprojektin keinoista. Tutkimuksen kannalta koettiin mielenkiintoiseksi valita tarkasteltavaksi kaksi niin erilaisista lähtökohdista ponnistavaa tutkimuskohdetta.

Toisinaan tutkittavaa ilmiötä ei päästä tutkimaan riittävästi kyselyin tai haastatteluin. Tällöin yksi vaihtoehto on hyödyntää tutkimuksessa dokumentaarista aineistoa. Dokumentteja ja valmiita aineistoja voidaan hyödyntää monella eri tavalla, kuten esim. sisällönanalysoinnissa, tapaustutkimuksessa tai diskurssianalysoinnissa (Eskola & Suoranta 2003, 119).

Aineistolähtöisessä tutkimuksessa teoria pyritään rakentamaan aineistosta (Eskola 2010, 182). Tässä tutkimuksessa tutkittava ilmiönä tutkimuskohteiden tunnistamat asiakirjan kontekstit ja niiden keinot kontekstien dokumentointiin, ja näistä pyritään rakentamaan syvempi ymmärrys valitun dokumentaarisen aineiston pohjalta. Dokumenttiaineisto voidaan jakaa primaari- ja sekundaarilähteisiin. Primaarilähde on peräisin siltä taholta, joka on sen tuottanut

sekundaarilähteen toistaessa primaarilähdettä. (Anttila 2005, 204.) Tutkimuksessa on tarkasteltu tutkimusprojektien tuottamia raportteja ja malleja sekä muita tutkimusprojektien tai sen osallistujien julkaisuja että muita alan tieteellisiä kirjoituksia tutkittavasta ilmiöstä, tutkimusprojekteista.

Dokumenttiaineistoa kerätessä joudutaan usein miettimään miten saada käyttöönsä kaikkein olennaisimman aineiston (Anttila 2005, 203). Tänä päivänä aineistoa löytyy runsaasti monesta eri lähteestä ja vaikeus on useimmiten löytää kaiken informaation joukosta oleellinen tieto. Tässä tutkimuksessa aineistonhankinta eteni yksittäisistä alan kansainvälisistä aikakausjulkaisuista, joista etsittiin monin eri hakutekijöin tieteellisiä artikkeleita, jotka koskivat asiakirjan kontekstia, mallin taustalla olevia tutkimuksia ja itse mallia. Näiden avulla rakennettiin teoreettista viitekehystä. Teoreettisen viitekehyksen rakentamisen rinnalla alan kirjallisuudesta etsittiin sopivia tutkimuskohteita. Tutkimuskohteiksi päädyttiin valitsemaan kaksi erilaisista lähtökohdista liikkeelle lähtevää kohdetta, joita kuvaavaa aineistoa läpikäymällä uskottiin saavuttavan parempi ymmärrys tarkasteltavasta ilmiöstä. Tutkimuksessa on pääsääntöisesti hyödynnetty kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita ja muuta alan tieteellistä kirjallisuutta, joissa on ollut kirjoituksia tutkittavasta ilmiöstä.

SFS-ISO 23081 – standardin osalta on tutkimuksessa nojattu vahvasti standardin suomenkielisiin osiin yksi ja kaksi, sekä SPIRT – tutkimusprojektiin osallistuneiden tutkijoiden julkaisemiin tieteellisiin artikkeleihin tutkimusprojektista ja sen tuloksista. InterPARES 1 – tutkimusprojektin suhteen keskeisenä aineistona on käytetty tutkimusprojektin tuotoksia, jotka on julkaistu InterPARES 1 – tutkimusprojektin verkkosivuilla. Tämän lisäksi aineistoa on täydennetty tutkimusprojektiin osallistuneiden tutkijoiden julkaisemilla tieteellisillä artikkeleilla InterPARES 1 – tutkimusprojektin toteuttamisesta ja tuotoksista.

Tutkimuksessa käydään läpi, millaisia erilaisia konteksteja InterPARES 1 – tutkimusprojekti ja SFS-ISO -23081 – standardi ovat tunnistaneet asiakirjalla olevan ja mistä tekijöistä eri kontekstit muodostuvat sekä millaisin keinoin niitä tulisi taltioida. Siinä missä InterPARES – tutkimushankkeessa lähestytään asiakirjoja arkistotieteen ja diplomatiikan keinoin, yhdistäen asiakirjoja kahdesta eri suunnasta lähestyvää näkemystä, jossa kontekstit pyritään taltioimaan ensisijaisesti asiakirjan elinkaaren loppupäässä tapahtuvan kuvailun keinoin, kun taas SFS-ISO 23081 – standardissa lähestytään asiakirjoja asiakirjojen jatkumomallin ja australialaisen sarjajärjestelmän kautta ja pyritään taltioimaan liiketoimintakontekstin metatiedon keinoin.

5 ASIAKIRJAN KONTEKSTIT, KONTEKSTUAALISUUS JA NIIDEN DOKUMENTOINTI

Luvussa tarkastellaan, millaisia konteksteja asiakirjalla on tunnistettu InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 – standardissa olevan, mistä tekijöistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto rakentuu ja kuinka asiakirjan kontekstien taustalla olevista tekijöistä ja konteksteista otetaan talteen tietoa. Luvussa 5.1 tarkastellaan lähemmin tutkimuskohteiden taustoja. Luvussa 5.2 tarkastellaan millaisia konteksteja asiakirjalla on tunnistettu olevan. Luvussa 5.3 kerrotaan millaisista tekijöistä kontekstien katsotaan muodostuvan ja luvussa 5.4 kerrotaan miten kummassakin tutkimuskohteessa on esitetty otettavan talteen tietoa asiakirjan konteksteista ja niiden taustalla olevista tekijöistä. Luvussa 5.5 kerrotaan tutkimuksen havainnot.

5.1 Tutkimuskohteiden tausta

Luvussa kerrotaan tarkemmin tutkimuskohteiden taustoista, jotta lukija on tietoinen niiden taustalla olevista ideologioista, olettamuksista ja lähtökohdista. Luvussa 5.1.1 kerrotaan SFS-ISO 23081 – standardin taustalla olevasta SPIRT – tutkimusprojektista ja sen toteutuksesta. Luvussa 5.1.2 kerrotaan InterPARES 1 – tutkimusprojektin toteutuksesta sekä InterPARES – hankkeesta, johon InterPARES 1 – tutkimusprojekti kuuluu.

5.1.1 SFS-ISO 23081 -standardin kehittyminen

Australialainen asiakirjahallinnan metatietoskeemassa (RKMS, The Australian Recordkeeping Metadata Schema) kuvataan asiakirjahallinnan liiketoiminnallisia yhteyksiä laajempaan organisatoriseen ja sosiaaliseen toimintaan, toimintaan osallistuviin yksilöihin ja yhteisöihin ja asiakirjoihin, jotka ovat tuotoksia tästä toiminnasta. Vuosien 1998 ja 1999 välisenä aikana Australiassa toteutetun SPIRT – tutkimusprojektin (Strategic Partnership with Industry Research & Training) tavoitteina oli yksilöidä asiakirjahallinnan metatietoa siten, että se on niin

arkistonmuodostajan kuin muidenkin ymmärrettävissä ja hyödynnettävissä sekä taata yksilöille, yhteiskunnalle, hallinnolle, ja liiketoiminnalle pääsy tietoon, joka ne tarvitsevat suorittaakseen liiketoimintaansa, suojatakseen oikeuksiaan, turvatakseen vastuullisuuden ja toiminnan jäljitettävyyden taata yksilöille, yhteiskunnalle, hallinnolle, ja liiketoiminnalle pääsy tietoon, joka ne tarvitsevat suorittaakseen liiketoimintaansa, suojatakseen oikeuksiaan, turvatakseen vastuullisuuden ja toiminnan jäljitettävyyden (McKemmish et al. 1999, 4-6.) Projektissa asiakirjoja tarkasteltiin osana yhteiskunnallista ja liiketoiminnallista toimintaa. Toiminnan todisteiden luotettavuuden, autenttisuuden ja käytettävyyden ylläpitäminen on merkityksellistä niin liiketoiminnallisesti, yhteiskunnallisesti ja hallinnollisesti, koska asiakirjat toimivat todisteina hallinnon tarkoituksista, vastuullisuudesta, muistista ja identiteetistä. (McKemmish et al. 1999, 6.)

Projektin tavoitteena oli kehittää asiakirjahallinnan metatietohallintamalli, joka vastaa niin organisatorisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin vaatimuksiin, jotka liittyvät seuraaviin:

- sähköisten asiakirjojen luonti ja hallinta yhteisöissä
- asiakirjojen käytettävyyden takaaminen yleisillä rajapinnoilla
- asiakirjojen käytettävyyden takaaminen ajasta ja paikasta riippumatta, jotta ne voivat toimia sekä todisteina että lähteinä.

(McKemmish & Acland 1999.)

Projektin yksi keskeinen oletamus oli, että on mahdollista tunnistaa, kategorisoida, luokitella ja esittää muodollisessa ja standardoidussa muodossa metatieto, joka tukee asiakirjahallintaa ajasta ja paikasta riippumatta. (McKemmish et al. 1999, 7). Tutkimusprojektissa suuri merkitys oli ajatuksella, että jotta asiakirjoja voidaan hallita tehokkaasti erilaisissa verkostoissa, on tärkeää asiakirjahallintajärjestelmien yhteensopivuus laajemmissakin verkostoissa. Tämä takaa pääsyn asiakirjoihin ja kontekstuaalinen tieto parantaa asiakirjojen uudelleenkäytettävyyttä.

(McKemmish et al. 1999, 6.) Tutkimusprojektissa asiakirjojen nähtiin olevan aktiivisia

toimijoita prosesseissa ja teknologioissa, dynaamisia objekteja, joihin tulee liittää laajempia ja rikkaampia kontekstuaalisen metatiedon tasoja läpi niiden olemassaolon, jotta voidaan taata niiden luotettavuus ja autenttisuus, ja jotta ne säilyvät ymmärrettävissä ja käytettävissä läpi ajan. (McKemmish et al. 1999, 4.)

SPIRT – projektissa käytiin läpi laajasti asiakirjahallintaan liittyviä liiketoiminnallisia, organisatorisia ja yhteiskunnallisia konteksteja kuten kansallisia ja kansainvälisiä standardeja, parhaita käytäntöjä ja aikaisempia tutkimusprojekteja. Tutkimusprojektissa RKMS – skeeman elementit yhdistettiin olemassa oleviin parhaisiin käytäntöihin, kuten Dublin Core – malliin, Pittsburgh – tutkimusprojektissa kehitettyyn BAC – malliin, ISAD(G) – standardiin, ISAAR(CPF) – standardiin, EAD – standardiin ja VERS – projektissa tunnistettuun metatietoon. Elementtien yhdistäminen eri malleihin ja standardeihin mahdollisti metatiedon merkitysten ja tarkoitusten vertailun. Yhdistämisessä havaittiin yhteisiä elementtejä, päällekkäisyyksiä, puutteita ja aukkoja, ja niiden pohjalta eriteltiin lisämetatietoa. (McKemmish et al. 1999, 10–11.) SPIRT – projektin yksi merkittävä tuotos oli asiakirjahallinnan metatietoskeema (RKMS). Skeema sisältää mm.

- standardoidun joukon rakenteellisia asiakirjahallinnan metatietoelementtejä
- viitekehyksen asiakirjahallinnan metatietostandardien kehittämiseksi ja yksilöimiseksi
- asiakirjahallinnan metatietoluokittelun toiminnallisuuteen tai tarkoitukseen perustuen.

(McKemmish et al. 1999, 5.)

Tutkimusprojektin RKMS – skeeman kehittämiseen vaikutti australialainen sarjajärjestelmä. 1960 – luvulla kehitetty sarjajärjestelmässä konteksti on täysin erotettu sisällöstä. Sarjoja ei ole kiinnitetty muuttumattomaan hierarkkiseen rakenteeseen, vaan kukin sarja voi liittyä moniin konteksteihin, niin arkistonmuodostajan, toiminnan tai muiden asiakirjojen osalta. Järjestelmä on tällöin riittävän joustava ottaakseen talteen erilaiset ja muuttuvat kontekstit. (Peters & Richmond 2006, 183.) Sarjajärjestelmässä asiakirjojen suhteet eivät ole kiinteitä yhden suhde

yhteen – mallisia suhteita, vaan ne voivat olla monen suhde yhteen, monen suhde moneen tai yhden suhde moneen. (McKemmish et al. 1999, 9.) Tämä tarkoittaa sitä, että sarjoja voi olla monia ja arkistonmuodostajia yksi, tai sarjoja voi olla monta, samoin kuin arkistonmuodostajia tai että voi olla yksi sarja, johon liittyy useampi arkistonmuodostaja, kuten Terry Cook (1992) on todennut.

Tutkimusprojektin toteuttama metatietomalli perustuu asiakirjan jatkumomalliin (Cunnigham 2001, 280; McKemmish et al. 1999, 10). Jatkumomallissa asiakirjan elinkaari ei ole lineaarinen ja sarjajärjestelmässä asiakirjojen suhteet eivät ole kiinteitä, jolloin asiakirja on sidoksissa vain yhteen toimintaprosessiin ja arkistonmuodostajaan, vaan sillä saattaa olla suhteita eri toimintaprosesseihin ja arkistonmuodostajiin (McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186).

Australialaisen sarjajärjestelmän vaikutukset näkyvät myös tutkimusprojektin omaksumassa Scottin ajatuksessa arkistojen kuvailusta, jonka mukaan perinteinen tapa kuvata arkistojen ja arkistonmuodostajan välistä suhdetta ei enää riittänyt, koska arkistonmuodostajat eivät enää ole selkeästi hierarkkisia rakenteita, vaan ne muuttuvat jatkuvasti ja niiden välinen dynamiikka muuttuu myös. Kuten myös arkistonmuodostajan arkistot muuttuvat osana toiminnan muutoksia. Scottin ajatuksena on kuvata näitä eri arkistonmuodostajien ja arkistosarjojen välisiä suhteita riippumatta siitä, missä kohtaa jatkumoa asiakirjat ovat. (Cook 1997, 38–39.) Kuvailun on määritelty jatkumomallissa olevan prosessi, joka ottaa talteen ja erottamattomasti linkittää ohjaavan metatiedon asiakirjoihin, jotka on luotu yhteiskunnallisessa ja liiketoiminnallisessa kontekstissa, läpi asiakirjan olemassaolon. Jatkumomallissa kuvailu ei siis keskity johonkin tiettyyn asiakirjan elinkaaren vaiheeseen, jolloin kuvailu käsitteenä on laajempi. (McKemmish et al. 1999, 8-9.)

SFS-ISO 23081 -standardin malli hyödyntää SPIRT – tutkimusprojektin omaksumaa australialaisen sarjajärjestelmän käsitettä kontekstista ammentamalla asiakirjan jatkumomallin ajatusmallista asiakirjan monimuotoisista ja dynaamisista sosiaalisista, toiminnallisista,

organisatorisista, prosessuaalisista ja dokumentaarisista luonnin, hallinnan ja käytön konteksteista ajasta riippumatta (McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186).

5.1.2 InterPARES – tutkimushanke ja InterPARES 1 -tutkimusprojekti

UBC – tutkimusprojektia on seurannut kolme InterPARES – tutkimusprojektia. InterPARES 1 – projekti toteutettiin vuosien 1999–2002 välisenä aikana. InterPARES 1 – tutkimusprojektin tavoitteena oli muotoilla periaatteet, strategiat ja metodit tietokannoissa ja asiakirjahallintajärjestelmissä luotavien autenttisten sähköisten asiakirjojen, jotka syntyvät osana hallinnollista ja oikeudellista toimintaa, pitkäaikaissäilytyksen turvaamiseksi. InterPARES 1 -tutkimusprojekti keskittyi vuorostaan ensisijaisesti passiivivaiheen saavuttaneisiin asiakirjoihin. (Duranti 2007, 113.) InterPARES 1 -tutkimusprojektissa lähtökohtana oli UBC – projektin muodostama autenttisen sähköisen asiakirjan käsitteellistys. Tutkimusprojektissa tarkistettiin ja laajennettiin UBC – tutkimusprojektin tunnistamia elementtejä sekä lisättiin uusia elementtejä tutkimuksen edetessä. UBC – projektin tuotoksissa hallinnollinen ja dokumentaarinen konteksti olivat suppeampia ja teknologista kontekstia ei ollut tunnistettu. (InterPARES 1 Authenticity Task Force, 4; MacNeil 2004, 215–217.) Projektin tutkijat tulivat lopputulokseen, että asiakirjan perinteinen käsite rajoittaa liiaksi kykyä ymmärtää tietojärjestelmiä, jotka sisältävät erilaisia kompleksisia kokonaisuuksia, ja jotka ei vastaa asiakirjan perinteistä käsitettä, joten tutkimusta on täydennettävä induktiivisella lähestymistavalla. Tämä toteutettiin omana tutkimusprojektinaan (InterPARES 2) vuosien 2002–2006 välisenä aikana. (Duranti 2007, 114.)

InterPARES 1 – tutkimusprojektin loppuessa tultiin myös tulokseen, ettei sähköisen säilyttämisen ongelmiin voida löytää ratkaisua, mikäli pysytellään tiukasti oman alan sisällä. Katsottiin, että tarvitaan laaja-alaista osaamista eri tieteenaloilta, joilla oli keskitytty tiettyihin ongelma-kohtiin (Duranti 2007, 115). Poikkitieteellisyydestä huolimatta uuden tutkimusprojektin

tavoite oli arkistotieteellinen, keskittyen luotettavien asiakirjojen ja asiakirjahallintajärjestelmien laadintaan, jotka voivat taata asiakirjojen autenttisuuden pitkällä aikavälillä (Duranti 2007, 116; Duranti & Thibodeau 2006, 22). InterPARES 2 - tutkimusprojekti hyödynsi UBC – ja InterPARES 1 – tutkimusprojekteissa tuotettua tietoa. InterPARES 2 – tutkimusprojektissa tutkittiin kaikenlaisia sähköisiä kokonaisuuksia monimuotoisissa tietojärjestelmissä ja kehitti havaintojen pohjalta asiakirjan käsitteen, joka kuvasi tarkasteltuja realiteetteja. Se keskittyi asiakirjan koko elinkaareen, aina tietojärjestelmän suunnittelusta lähtien, jotta asiakirjan koko hallintaprosessi tulee huomioiduksi. (Duranti 2007, 114.) InterPARES 3 – tutkimusprojekti vuorostaan toteutettiin vuosien 2007–2012 välisenä aikana. Projektin tavoitteena (InterPARES 3 2012) oli taata pienille ja keskisuurille julkishallinnon ja yksityisille arkistoinstituutioille mahdollisuus pitkäaikaissäilyttää autenttisia asiakirjoja siten, että sidosryhmien ja yhteiskunnan vaatimukset voidaan täyttää.

5.2 Asiakirjan kontekstit

InterPARES 1 – tutkimusprojektissa havaittiin, ettei sähköisessä ympäristössä asiakirjan konteksteja ei ole helppo tunnistaa (MacNeil 2004, 201). Perinteisten paperiasiakirjojen osalta kontekstit ovat ilmenneet asiakirjojen fyysisellä läheisyydellä. Mutta sähköisten asiakirjojen osalta tämä ei ole mahdollista. Sähköisten asiakirjojen osalta kontekstit tulee kirjoittaa auki, jotta konteksteja voidaan käyttää apuna asiakirjojen merkityksen ymmärtämisessä. Kontekstin on tutkimuksessa määritelty olevan toiminnan viitekehys, johon asiakirja ottaa osaa (InterPARES 1 2000, 6). Konteksti kuvaa asiakirjan ulkopuolisia elementtejä. Tunnistetut kontekstit on nähty hierarkkisina, joista juridis-hallinnollinen konteksti on laajin ja teknologinen konteksti on suppein ja yksityiskohtaisin. Tunnistettuja konteksteja ovat

- juridis-hallinnollinen konteksti
- organisatorinen konteksti
- prosessuaalinen konteksti

- dokumentaarinen konteksti
- teknologinen konteksti.

(InterPARES 1 Authenticity Task Force, 6-7.)

Juridis-hallinnollisen kontekstin on määritelty olevan oikeudellinen ja organisatorinen viitekehys, johon arkistonmuodostaja kuuluu ja jonka puitteissa asiakirja on laadittu. Juridis-hallinnollinen konteksti ilmenee mm. laeista ja asetuksista. (MacNeil 2000, 65; InterPARES 1 2000, 6-7.) Organisatorinen konteksti koostuu arkistonmuodostajaorganisaatiosta, sen valtuutuksista, rakenteesta ja toiminnoista. Kontekstin indikaattoreita ovat mm. organisaatiokaaviot, vuosikertomukset ja luokitusjärjestelmä, jotka kuvaavat arkistonmuodostajan organisaatorakennetta, valtuutuksia ja tehtäviä. (MacNeil 2000, 65; InterPARES 1 2000, 6-7.) Prosessuaalista kontekstia on liiketoimintaprosessi, jonka osana asiakirja laaditaan. Kontekstin indikaattoreita ovat mm. toimintaohjeet. Prosessuaalisen kontekstin osalta tutkimusprojektissa on todettu, että liiketoimintaprosessi on saatettu integroida dokumentaariseen prosessiin. Dokumentaarinen konteksti on määritelmänsä mukaisesti arkisto, johon asiakirja kuuluu ja sen sisäinen rakenne. Dokumentaarisen kontekstin indikaattoreita ovat mm. luokitusjärjestelmä, arkistoinventaariot, luettelot ja rekisterit. (InterPARES 1 2000, 7.)

Teknologinen konteksti on InterPARES 1 – tutkimusprojektissa tunnistettu konteksti, jota ei esiintynyt UBC – tutkimusprojektin tunnistamissa konteksteissa. Teknologinen konteksti kuvaa asiakirjan luonnin, käytön ja hallinnan teknologista viitekehystä. Teknologinen kontekstin muodostaa asiakirjan laadintaan käytettyjen tietojärjestelmien tekniset komponentit.

Teknologinen konteksti jakautuu alaryhmiin, joita ovat laitteisto, sovellus, data, järjestelmämallit sekä järjestelmän hallinta. Laitteisto muodostuu säilytyksestä, mikroprosessorista, verkostosta, oheislaitteistosta ja arkkitehtuurista. Laitteiston säilytys – elementti kuvaa välinettä, jolle tieto tallennetaan järjestelmässä. Tallennusvälineitä ovat mm. päämuisti, sekundaarinen säilytys, tertiäärinen säilytys ja palautussäilytys. Laitteiston elementit

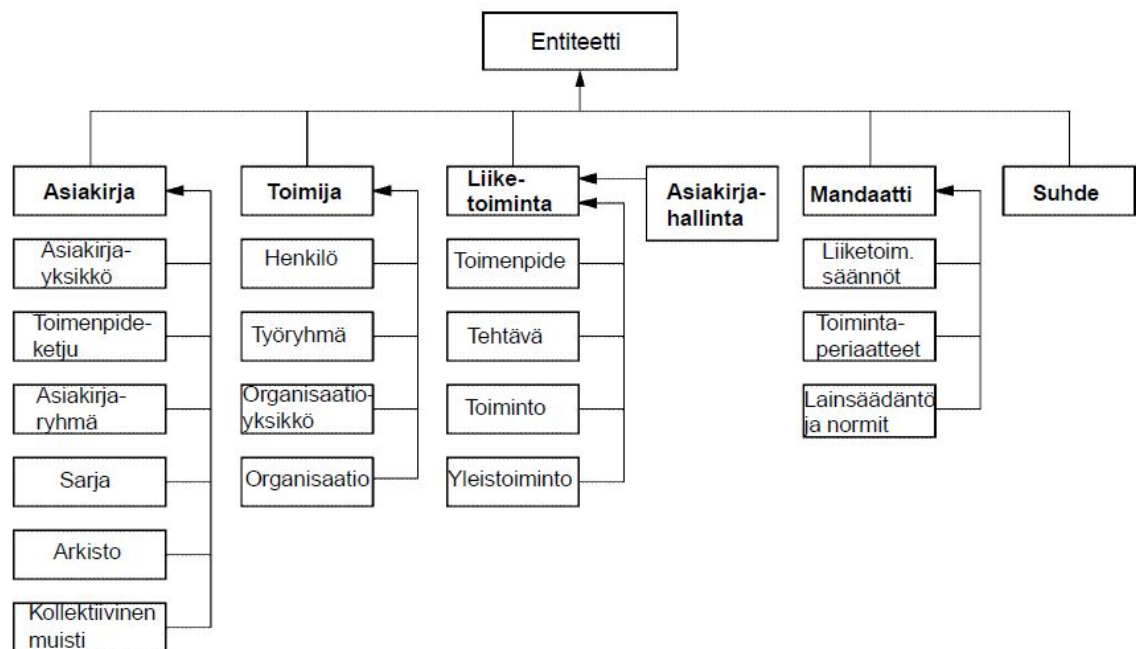
kuvaavat toiminnallisuuksien toteutuksia, järjestelmien välistä kommunikointia, oheislaitteita ja teknologista arkkitehtuuria, joka kuvaa laitteiston osia ja niiden välisiä suhteita. Teknologisen kontekstin sovellus -elementtiin sisältyy ohjelmistot, joita käytetään laitteistojen ja käyttäjätietojen hallintaan, mahdollistamaan ohjelmistojen käytön ja hallitsemaan niiden välisiä suhteita. Data -elementti kuvaa tiedon tallentamiseen liittyvää dataa. Järjestelmämallit - elementit ovat abstraktioita, jotka kuvaavat järjestelmän entiteettejä, toimintoja ja/tai käsitteitä, kuten myös niiden piirteitä ja niiden välisiä suhteita. Järjestelmän hallinta – elementtiin vuorostaan koostuu toimintaohjeista ja menettelyistä, joilla taataan järjestelmien toiminnan oikeellisuus, turvallisuus, luotettavuus ja jatkuvuus. (InterPARES 1 2000, 7-11.)

SFS-ISO 23081 – standardissa ei ole pyritty tunnistamaan asiakirjan konteksteja tyhjentävästi, vaan siinä on keskitytty tunnistamaan tekijöitä, jotka ovat oleellisia asiakirjan kontekstien kannalta. Ottamalla talteen tietoa entiteeteistä, jotka standardissa on tunnistettu olevan keskeisiä asiakirjan kontekstuaalisuuden kannalta, ja niiden välisistä suhteista, dokumentoidaan ainakin asiakirjan sosiaalista, dokumentaarista, organisatorista, juridista, prosessuaalista, toiminnallista ja teknologista kontekstista.

5.3 Asiakirjan kontekstuaalisuus

Standardin mallissa keskitytään tunnistamaan tekijöitä, joista taltioitava tieto kuvaa asiakirjan eri konteksteja. Standardissa näistä tekijöistä käytetään termiä entiteetti. Standardin mukaisesti entiteetti on mikä tahansa asia, joka on, on ollut tai voisi olla olemassa. Entiteetti voi olla standardin määritelmän mukaan konkreettinen tai abstrakti asia. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 6.) Mallissa entiteetit on jaettu sen perusteella mitä metatieto kuvaa, eli asiakirjaa kuvaava metatieto, liiketoiminnan sääntöjä, toimintaperiaatteita ja mandaatteja kuvaava metatieto, toimijoita kuvaava metatieto, liiketoiminnan tehtäviä ja prosesseja kuvaava metatieto sekä asiakirjahallinnan prosesseja kuvaava metatieto. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007

b, 13.) Kullakin entiteetillä on erilaisia koostetasoja ja entiteettien välisiä suhteita otetaan talteen eri koostetasoilla. SFS-ISO 23081 – standardissa asiakirjan kontekstuaalisuus monitasoista joka mahdollistaa kontekstuaalisen tiedon kuvaamisen kunkin entiteetin eri koostetasoilla. Tällöin taltioitava kontekstuaalinen tieto on runsasta ja tarvittaessa yksityiskohtaista. Kuvasta yksi käy ilmi kunkin entiteetin eri koostetasot. Entiteettien kuvaukset liitetään toisiinsa määrittelemällä niiden välisiä suhteita. Suhde voidaan toteuttaa kahdella tavalla, joko omana entiteettinä tai se voidaan sisällyttää metatietoelementteihin.

Kuva 1: Asiakirjahallinnan entiteettiluokkakaavio. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 11)

SFS-ISO 23081 – standardissa asiakirjan kontekstuaalinen tieto koostuu neljästä keskeisestä entiteetistä, joita ovat toimijat, liiketoiminta, mandaatit ja asiakirjat. Nämä neljä tekijää muodostaa dokumentoitavan ympäristön, jossa asiakirja luodaan, käytetään, hallitaan ja säilytetään. Liiketoiminta tapahtuu erilaisissa sosiaalisissa ja organisatorisissa konteksteissa, joita ohjaavat erilaiset ulkoiset mandaatit, kuten lait, asetukset ja menettelytavat. Mandaateilla määritellään vastuuta sekä ne ohjaavat organisaatioiden toimintaa, mukaan lukien arkistonmuodostusta. Asiakirjat ovat sosiaalisen ja organisatorisen toiminnan todisteita

liiketoiminnasta ja osa kollektiivista muistia. (McKemmish, Acland & Reed 1999, 181.)

Mallissa entiteettien väliset suhteet eivät ole yksiulotteisia, vaan suhteita kuvataan moniulotteisesti useilla eri tasoilla. Yksittäisellä asiakirjalla saattaa siten olla eritasoisia suhteita. Mallin tavoitteena on taltioida runsaasti kontekstuaalista metatietoa. SPIRT -tutkimusprojektissa todettiin, että asiakirjan kontekstin määrittelyssä suhteiden monimuotoisuus on keskeistä. (McKemmish, Acland & Reed 1999, 187.)

SFS-ISO 23081 -standardin malli hyödyntää SPIRT – tutkimusprojektin omaksumaa australialaisen sarjajärjestelmän käsitettä kontekstista ammentamalla asiakirjan jatkumomallin ajatusmallista asiakirjan monimuotoisista ja dynaamisista sosiaalisista, toiminnallisista, organisatorisista, prosessuaalisista ja dokumentaarista luonnin, hallinnan ja käytön konteksteista ajasta riippumatta (McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186). Käsittemallissa kerätään tietoa eritasoisesti kunkin entiteetin osalta. Tämä tieto kuvaa asiakirjan eri konteksteja. Mandaatteja kuvataan kolmella eri tasolla, jotka muista entiteeteistä poiketen eivät ole hierarkkisia. Lainsäädäntö/normit – tasolla kuvataan ulkopuolisia määräyksiä tai valtuutuksia, jotka ohjaavat liiketoimintaa ja toimintaperiaatteita. Toimintaperiaatteet – taso sisältää yleiset ohjeet, jotka määrittävät liiketoiminnan suorittamisen tapoja ja sitä ohjaavia standardeja. Liiketoiminnan säännöt – tasolla on joukko erillisiä menettelytapaohteja, jotka liiketoiminnan vaatimusten mukaisesti linjaavat oletukset ja riippuvuudet, jotka määrittävät yksittäisten toimenpiteiden suorittamistavan, järjestyksen ja tuloksen. Mandaatti – entiteetin eri entiteettitasoista sekä entiteettien ja eri tasojen välisistä suhteista talteen otettava tieto kuvaa ensisijaisesti juridisia ja yhteiskunnallisia konteksteja.

Liiketoiminta – entiteetti representoi prosesseja ja toimintoja. Liiketoiminta – entiteettiluokan koostetasot ovat toimenpide, tehtävä/prosessi, toiminto ja yleistointo. Toimenpide on pienin liiketoiminnan tehtävien yksikkö. Tehtävä/prosessi on organisaation toimintojen sisältämät tärkeimmät asiakokonaisuudet. Tehtävä/prosessi muodostuu liittämällä yhteen yksittäisen

tuloksen tuottamiseen tähtäävät toimenpiteet. Toiminto on organisaation tehtävien korkeamman tason kooste, joka kuvaa toiminnon päämäärien saavuttamisen kannalta keskeisiä vastuualueita.

Yleistointo on yhteiskunnallinen oikeus tai vastuu, joka on organisaatorajoja laajempi.

Yleistointo muodostaa laajemman yhteiskunnallisen kontekstin, jossa organisaation liiketoiminta tapahtuu. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 15.) Liiketoiminta – entiteetin eri koostetasoista ja niiden välisistä suhteista talteen otettavasta tiedosta voidaan tulkita prosessuaalisia ja toiminnallisia konteksteja.

Toimijat – entiteettiluokka, kuvaa organisaatiota ja sen rakennetta. Entiteettiluokan koostetasoja ovat henkilö/väline, työryhmä, organisaatioyksikkö ja organisaatio. Henkilö/väline on toimenpiteitä suorittava yksittäinen henkilö tai väline. Työryhmä on muodollinen tai epämuodollinen henkilöiden tai organisaatoroolien ryhmä, jolle on asetettu yhteinen tavoite. Organisaatioyksikkö on yksikkö, jonka tehtäväksi on annettu organisaatio tietyistä toiminnoista vastaaminen. Organisaatio on ryhmä yleistoinnoista yhteiskunnan tarpeisiin vastaavia organisaatioyksiköitä. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 15.) Organisaatioon liittyvällä kontekstuaalisella tiedolla otetaan talteen tietoa organisaatorakenteesta, eri yksiköiden ja ryhmien valtuuksista ja millaisia muutoksia organisaatiossa on tapahtunut. Toimijat – entiteettiluokan eri koostetasoista ja niiden välisistä suhteista talteen otettavalla tiedolla kuvataan ensisijaisesti organisatorisia konteksteja. Tämän lisäksi toimijat – entiteettiluokan tasoilla voidaan kuvata teknologista kontekstia, mikäli tiettyjä toimenpiteitä on automatisoitu ja toimenpiteitä suorittavat henkilöiden sijasta välineet. Toimijat – entiteettiluokan eri tasoilla voidaan ottaa myös talteen myös tietoa organisaation ulkopuolisista toimijoista, esim. asiakkaista ja sidosryhmistä, jotka liittyvät toimintaan.

Asiakirjat – entiteettiluokka representoi arkistoja ja niiden rakennetta. Sen koostetasoja ovat asiakirjayksikkö, toimenpideasiakirjat, asiakirjaryhmä, sarja, arkisto ja kollektiivinen muisti. Asiakirjayksikkö on pienin joukko omana entiteettinään hallittuja asiakirjoja.

Toimenpideasiakirjat ovat fyysisesti tai virtuaalisesti yhteen liitetty asiakirjayksikköjen ketju, joka näyttää yhteen tiettyyn tulokseen johtavan toimenpiteen. Asiakirjaryhmä on fyysisesti tai virtuaalisesti yhteen liitetty asiakirjayksikköjen ketju, joka todistaa organisaation tehtävästä, Ryhmän asiakirjat ovat suhteissa toisiinsa ja suhteet säilytetään pitämällä asiakirjayksiköt ryhmässä oikeassa järjestyksessä. Ryhmä voi olla fyysinen tai virtuaalinen. Sarja on tietyn viranomaisen laatimien ja säilyttämien asiakirjojen kooste, jossa asiakirjat ovat samassa numeerisessa, aakkosellisessa tai muussa sovitussa järjestyksessä. Sarjan asiakirjat voivat myös olla tulosta arkistonmuodostusprosessista, jossa niitä yhdistää toiminto, muoto tai tietosisältö. Arkisto on organisaation kaikkien asiakirjojen kokonaisuus. Kollektiivinen muisti on kaikki tietyn yhteisön, juridisen toimintaympäristö, liiketoiminta-alueen tai yhteiskunnallisen sektorin asiakirjat koottuna yhteen kollektiivisen muistin tuottamiseksi. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 14.) Asiakirjat – entiteetin tiedoilla kuvataan erityisesti dokumentaarista kontekstia, joka kuvaa arkistojen, sarjojen ja asiakirjojen välisiä suhteita ja rakenteita.

Kunkin entiteetin eri koostetasoista talteen otettava tieto muodostaa asiakirjan erilaisia konteksteja, joita entiteetin eri koostetasoilla kuvataan. Mallissa entiteettien välisien suhteiden kuvaamisen avulla saadaan rakennettua rikkaampi tausta asiakirjalle. Mallissa entiteettien väliset suhteet voivat olla monimuotoisia. Mallin ajatuksen mukaan asiakirjan kontekstit eivät ole vakaita ja pysyviä, vaan ne ovat jatkuvasti kehittyviä, muuttuvia ja eläviä.

InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ei ole tarkemmin avattu, mistä tekijöistä eri kontekstit muodostuvat. Tutkimusprojektin tuotoksissa kukin tunnistettu konteksti on määritelty ja annettu esimerkkejä, miten eri kontekstit saattavat ilmentyä. Tutkimusprojektissa ainoastaan teknologista kontekstia on purettu hieman tarkemmin auki ja määritelty, mitä kaikkea teknologiaa teknologiseen kontekstiin sisältyy.

5.4 Kontekstien talteen ottaminen

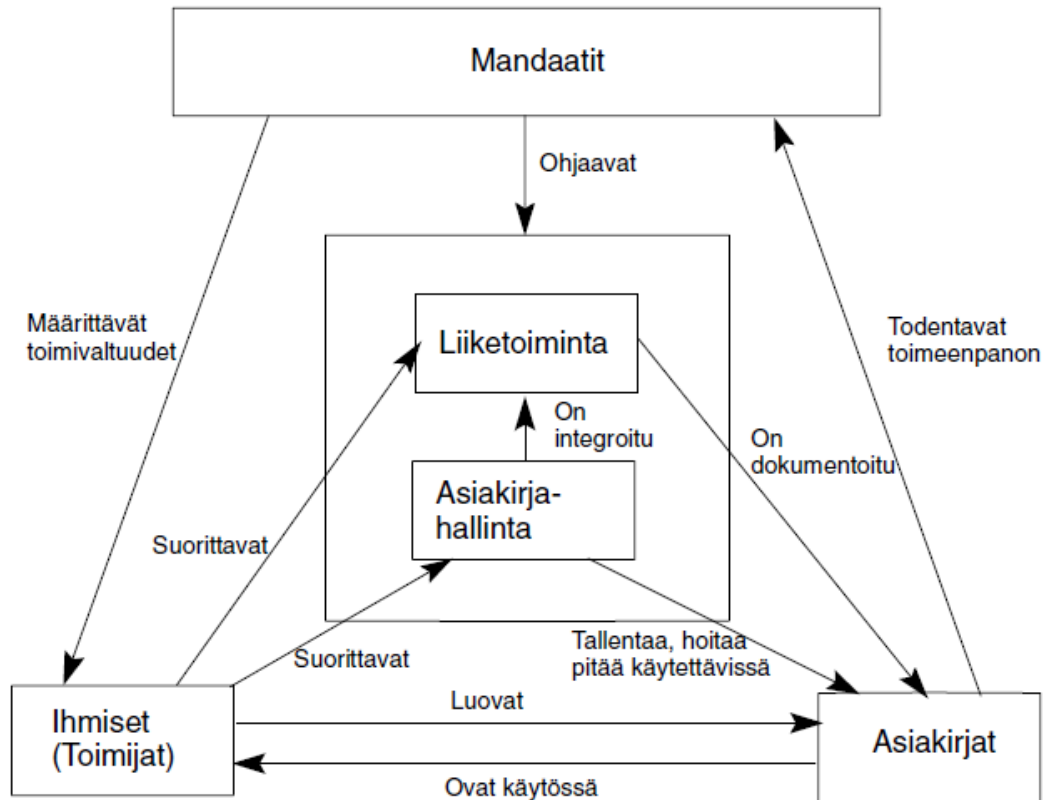
SFS-ISO 23081 – standardissa kontekstuaalinen tieto otetaan talteen metatietoelementtien avulla. Standardin mukaan talteenotossa asiakirja kiinnitetään metatiedon avulla liiketoimintakontekstiinsa ja sen hallintatoimenpiteiden piiriin. Asiakirjan olemassaolon myöhemmissä vaiheissa asiakirjaan lisätään uusia metatietokerroksia, aina kuin asiakirjaa käytetään uusissa konteksteissa. Standardin mukaan metatietoa kerrytetään koko asiakirjan olemassaolon ajan. Metatiedolla on tarkoitus varmistaa tieto-objektien autenttisuus, luotettavuus, käytettävyys ja eheys. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 b, 4-5.) Asiakirjan linkittäminen laajempiin kontekstuaalisen tiedon kerrokseen välittää asiakirjan merkityksiä läpi ajan (McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186). Asiakirjan ymmärtäminen ja käyttö elinkaaren eri vaiheissa saattaa edellyttää laajempaa ja yksityiskohtaisempaa kontekstuaalista tietoa, etenkin jos asiakirjan käyttö tapahtuu jossain muussa ympäristössä kuin missä ne ovat laadittu.

Asiakirjahallinnan metatieto koostuu metatiedosta, joka dokumentoi asiakirjan laadinnan tai talteenoton liiketoimintakontekstin, asiakirjan sisällön, rakenteen ja ulkoasun sekä metatiedosta, joka dokumentoi liiketoiminnan (ml. asiakirjahallinnan) prosesseja, joissa asiakirjaa on myöhemmin käytetty. Standardin mukaan asiakirjan kontekstiin kuuluvat tiedot niistä liiketoimintaprosesseista, joissa asiakirjat ovat syntyneet. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 b, 6.) Mallia luotaessa on tiedostettu, ettei asiakirjan laatimisen, hallinnan ja käytön kontekstien rikkautta, monimuotoisuutta, vaihtelevuutta ja erikoisuuksia voida täysin ilmaista malleissa ja skeemoissa. Mallit ja skeemat voivat ilmaista vain osan asiakirjan dynaamisesta, monimuotoisesta ja moniulotteisesta luonteesta sekä sen kontekstuaalisten ja dokumentaaristen suhteiden verkosta. SFS-ISO 23081 -standardi tarjoaa keinon kuvata asiakirjoja ja niiden konteksteja mahdollisimman laajasti viitekehyksellä, joka huomioi asiakirjojen vaihtelevan ja satunnaisen luonteen. (McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186.)

Keskeinen vaatimus SFS-ISO 23081 -standardissa asiakirjahallinnan metatiedolle on entiteettien välisten suhteiden ottaminen talteen ja liittäminen asiakirjaan pysyvästi siten, että asiakirja voi toimia todisteena liiketoiminnasta ja yhteiskunnallisesta tehtävästä, jossa se on syntynyt ja sitä käytetään. Mallin mukaisesti kutakin entiteettiä voidaan kuvata millä tahansa tasolla, vaikkakin entiteetin eri tasojen metatieto saattaa olla erilaista. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 13.) Kunkin entiteetin osalta voidaan hyödyntää erilaisia kuvailevia elementtejä, esim. asiakirja – entiteetille on mallissa metatietoelementtejä, jotka kuvaavat yksityiskohtaisesti asiakirjahallinnan prosesseja ja ottavat talteen asiakirjahallinnan toiminnoista kertyvää asiakirjallista tietoa (McKemmis, Reed & Piggot 2005, 188). Kutakin entiteettiä kuvataan sille sopivilla metatietoelementeillä.

Standardin malli keskittyy asiakirjan talteenoton yhteydessä luotavaan metatietoon ja metatiedon kerryttämiseen asiakirjahallinnan prosesseissa. (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2010, 14; Iacovino & Reed 2008, 58). Nämä yhdessä rakentavat tarvittavan kontekstuaalisen tiedon. Talteenoton yhteydessä luotavalla metatiedolla asiakirja liitetään osaksi jotain laajempaa kokonaisuutta, eli se liitetään osaksi kontekstiaan (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 b, 14). Kun asiakirjaa käytetään uusissa konteksteissa, siihen lisätään uutta kontekstia kuvaavaa metatietoa kustakin entiteetistä.

Kuva 2. Standardin keskeiset entiteetit (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 b, 13)

Kuvaamalla keskeisiä entiteettejä ja niiden välisiä suhteita, voidaan rakentaa asiakirjalle tarvittavaa kontekstuaalista verkkoa, jonka avulla käyttäjät voivat tulkita asiakirjaa myös etäännyttäessä asiakirjan alkuperäisestä ympäristöstä. Standardin (Suomen Standardisoimisliitto SFS 2007 b, 18) mukaan liiketoimintaprosesseja kuvaava metatieto voi muodostaa keskeisen kontekstitiedon, joka tukee asiakirjan ymmärrettävyyttä ja todennettavuutta. Alkuperäisen kontekstin säilyttäminen on oleellista asiakirjan merkityksellisyyden säilymisen vuoksi. Kuten kuvasta kaksi käy ilmi, on kaikkien entiteettien välillä suhteita. Mandaatit ohjaavat liiketoimintaa, johon on integroitu asiakirjahallinta, Liiketoiminta on dokumentoitu asiakirjoihin, joita asiakirjahallinta tallentaa, hoitaa ja ylläpitää. Toimijat suorittavat liiketoimintaa ja osana sitä käyttävät ja laativat asiakirjoja. Asiakirjat todentavat myös mandaattien toimeenpanon. Standardissa ei pyritä tyhjentävästi tunnistamaan asiakirjan eri konteksteja, vaan todetaan, että konteksteja voi syntyä jatkuvasti uusia. Standardin mallin

mukaan oleellista on alkuperäisen kontekstuaalisen tiedon taltioiminen, jolla turvataan asiakirjan ymmärrettävyys tulevaisuudessa. Malli pohjautuu ajatukseen, että dokumentoimalla eri tasoista tietoa ympäristöistä, joissa asiakirja laaditaan, ja joissa sitä käytetään, hallitaan ja säilytetään, sekä niistä tekijöistä, jotka ovat osa näitä erilaisia ympäristöjä, voidaan säilyttää asiakirjan alkuperäinen merkitys. Dokumentoitavalla tiedolla pyritään omalta osaltaan turvaamaan asiakirjan uudelleenkäytettävyys.

Standardissa kontekstuaalinen tieto koostuu kuvailevan metatiedon kerroksista

- asiakirjoista millä tahansa arkistotasolla
- toimijoista, jotka liittyvät asiakirjojen laatimiseen, hallintaa ja käyttöön
- organisatorisista ja sosiaalisista rakenteista, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään
- toiminnoista, joita toimijat suorittavat ja toimintojen liiketoiminnallisista ja sosiaalisista tarkoituksista
- asiakirjahallinnan toiminnoista, jotka taltioivat, hallitsevat ja mahdollistavat asiakirjojen käytettävyyden eri toiminnoissa
- useista monimuotoisista ja dynaamisista suhteista kaikkien näiden entiteettien välillä ja
- mandaateista, jotka määräävät sosiaalisista ja organisatorisista toiminnoista, ml. metatieto sosiaalisista säännöistä, laeista, liiketoimintakäytännöistä ja – säännöistä.

(McKemmish, Reed & Piggot 2005, 186.)

InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ei ole erityisesti kiinnitetty huomiota kuinka tunnistettuja konteksteja tulisi dokumentoida. Tarkasteltaessa InterPARES 1 – tutkimusprojektin todentamisvaatimuksia (Authenticity requirements), havaitaan asiakirjojen juridis-hallinnollisen, organisatorisen ja dokumentaarisen kontekstin taltioinnin tapahtuvan asiakirjojen elinkaaren loppupäässä tapahtuvan kuvailun yhteydessä (InterPARES 1 2002, 8). Vaatimuksissa todetaan kuvailun tehtävänä olevan asiakirjojen todentaminen ja niiden hallinnollisten ja dokumentaaristen suhteiden säilyttäminen, jolloin korostetaan juridis-hallinnollisen ja dokumentaarisen kontekstin merkitystä. Kuvailu on tutkimusprojektin näkemysten mukaan sähköisten asiakirjojen ensisijainen tiedonlähde asiakirjan historian ja muutosten osalta.

(InterPARES 1 2002, 8-11.) Prosessuaalisen ja teknologisen kontekstin osalta tutkimusprojekti ei ota kantaa kuinka niitä tulisi taltioida. Yhtenä vaihtoehtona InterPARES 1 – tutkimusprojektissa pohdittiin kontekstien hajottamista tarkempiin osiin, jotta voitaisiin tunnistaa metatietoelementit, joiden avulla eri kontekstien osia voidaan ottaa talteen (MacNeil 2004, 222–223).

5.5 Havainnot

Tutkimuksessa tarkasteltiin millaisia erilaisia konteksteja InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 -standardissa asiakirjalla on tunnistettu olevan ja millaisista tekijöistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu. Tämän lisäksi on tunnistettu kuinka otetaan talteen tietoa asiakirjan konteksteista ja niiden taustalla olevista tekijöistä. InterPARES 1 – tutkimusprojektin mallissa tunnistettiin asiakirjalle viisi erilaista kontekstia, juridis-hallinnollinen, organisatorinen, prosessuaalinen, dokumentaarinen ja teknologinen. SFS-ISO 23081 – standardissa keskityttiin asiakirjan yhteiskunnallisen luonteen ja liiketoimintakontekstin taustalla oleviin tekijöihin, eli liiketoimintaan, toimijoihin, mandaatteihin ja asiakirjoihin, jotka yhdessä erinäisten suhteidensa kanssa muodostavat asiakirjan kontekstuaalisuuden, jonka ymmärtäminen on oleellista asiakirjan merkityksen ymmärtämiselle etenkin kun etäännyttään asiakirjan alkuperäisestä käyttökontekstista. Juridisia, sosiaalisia ja hallinnollisia konteksteja kuvaavaa tietoa otetaan talteen kuvaamalla mandaatteja, niiden taustalla oleviin toimintaan ja toimijoihin. Prosessuaalisista ja toiminnallisista konteksteista otetaan talteen tietoa kuvaamalla liiketoimintaa ja sen suhteita muihin entiteetteihin. Toimijoiden voidaan katsoa representoivan asiakirjan organisatorisia ja sosiaalisia konteksteja ja mahdollisesti myös teknologisia konteksteja, kun taas asiakirjasta talteen otettavalla tiedolla dokumentoidaan dokumentaarisia konteksteja. Kulttuurisia, sosiaalisia ja toiminnallisia konteksteja rakentuu myös eri entiteettien välisissä suhteissa. Mallin mukaisesti konteksteja voidaan kuvata monella eri tasolla. Malliin on kuvattu tekijät, joista eri kontekstit

muodostuvat. Ottamalla talteen tietoa kustakin tekijästä ja niiden välisistä suhteista, voidaan dokumentoida eri konteksteja loputtomasti.

Siinä missä SFS-ISO 23081 – standardissa keskityttiin tunnistamaan tekijöitä, joista asiakirjan kontekstuaalisuus rakentuu, InterPARES 1 – tutkimusprojektissa asiakirjaa lähestyttiin arkistotieteen ja diplomatiikan näkökulmista, jolloin keskitytään erityisesti asiakirjan laatimiseen liittyvään juridiseen, hallinnolliseen ja dokumentaariseen kontekstiin. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa asiakirjalla tunnistettiin olevan juridis-hallinnollinen, organisatorinen, prosessuaalinen, dokumentaarinen ja teknologinen konteksti. MacNeil (2004) on todennut InterPARES – tutkimushanketta koskevassa artikkelissaan, että kontekstia ei voida tyhjentävästi kodifioida, vaan aina ulkopuolelle jää konteksteja. Kuten InterPARES 1 – tutkimusprojektissa kävikin, osa havaituista konteksteista jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimusprojekti nojasi diplomatiikan olettamukseen, että kaikissa tutkittavissa kohteissa tulee esiintyä samat elementit. Elementit, jotka ilmenevät vain osassa tutkittavissa kohteissa, rajattiin tutkimusprojektissa ulkopuolelle. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa tunnistetuista asiakirjan konteksteista voidaan täten todeta, että projektissa tunnistetut kontekstit esiintyvät kaikissa tutkimusprojektin tarkastelun kohteena olevien organisaatioiden asiakirjoissa. Tämä ei tarkoita, ettei asiakirjalla voisi olla muita konteksteja, se tarkoittaa vain sitä, että muiden osalta InterPARES 1 -tutkimusprojektissa ei voitu tunnistaa geneerisiä elementtejä. InterPARES 1 – tutkimusprojektin tunnistamista konteksteista prosessuaalinen konteksti on tutkimusprojektin mukaan aina tiettyyn prosessiin sidonnainen. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa tarkastelluissa testiorganisaatioissa prosessit vaihtelivat, jonka johdosta on vaikea tunnistaa geneerisiä elementtejä, jotka ilmentävät prosessuaalista kontekstia.

Sekä InterPARES 1 – tutkimusprojektin että SFS-ISO 23081 –standardin tunnistamissa konteksteissa on paljon samaa, mutta myös eroja voidaan havaita. Kummassakin on asiakirjalla nähty olevan dokumentaarinen, organisatorinen, juridinen, prosessuaalinen ja teknologinen

konteksti. Eroavaisuutena on kuinka konteksteja painotetaan. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa asiakirjan konteksteja lähestytään arkistotieteen perinteisistä näkökulmista ja diplomatiikan näkökulmasta, jolloin keskiössä ovat asiakirjan hallinnollis-juridinen ja dokumentaarinen konteksti. Sosiaalisia konteksteja ei juurikaan mainita. SFS-ISO 23081 – standardissa painotetaan vuorostaan asiakirjan sosiokulttuurisia konteksteja. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ainoastaan teknologinen konteksti on jaettu osiin. Muut kontekstit on määritelty ylätasolla tarkastelematta niitä sen tarkemmin. Juridis-hallinnollinen, organisatorinen, prosessuaalinen ja dokumentaarinen konteksti on määritelty ylätasolla, josta tulee tunne, että kyseiset kontekstit olisivat jollain tapaa itsestäänselvyyksiä asiakirjahallinnassa ja arkistotieteessä. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ei paneuduttu tutkimaan mistä asiakirjan kontekstuaalinen tieto muodostuu. SFS-ISO 23081 – standardin malli nojaa pitkälti australialaisen asiakirjahallinnan piirteisiin omaksumalla asiakirjan jatkumomallin ja australialaisen sarjajärjestelmän. Tästä johtuen asiakirjaa lähestytään SFS-ISO 23081 – standardissa sosiokulttuurisesta näkökulmasta juridis-hallinnollisen sijasta. Standardi keskittyy tunnistamaan mistä tekijöistä asiakirjan kontekstit rakentuvat. Dokumentoimalla näitä tekijöitä ja niiden välisiä suhteita, saadaan talteen asiakirjan kontekstuaalisuutta ja asiakirjan konteksteja. Asiakirjan kontekstuaalisuus rakentuu mallissa esitetyistä entiteeteistä ja niiden välisistä suhteista. Kuvaamalla entiteettejä ja niiden välisiä suhteita eri tasoilla, saadaan kerrytettyä kontekstuaalista tietoa, jota tarvitaan jotta voidaan säilyttää asiakirjan käytettävyys ja ymmärrettävyys. Kunkin entiteetin ollessa erilainen, saadaan talteen monipuolisemmin tietoa, joka kuvaa asiakirjan luontiin liittyviä erilaisia taustoja ja yhteyksiä.

SFS-ISO 23081 – standardissa asiakirjan kontekstuaalinen tieto otetaan talteen metatiedon avulla. Standardi ei ota kantaa mitä metatietoskeemoja organisaation tulisi käyttää, vaan rakentaa metatiedon käsitteellisen mallin. Standardissa tunnistetaan entiteetit, jotka ovat keskeisiä asiakirjan kontekstuaalisuuden kannalta, ja tunnistetaan yleiset metatietoelementit,

joiden avulla asiakirjan kontekstuaalisuutta voidaan ottaa talteen. Asiakirjan kontekstuaalisuuden kannalta nähdään, että tulee dokumentoida monitasoisesti asiakirjoja, liiketoimintaa ja toimijoita ja niiden välisiä suhteita ja niitä ohjaavia mandaatteja. Metatietoa lähestytään standardissa monitasoisesti eikä tarkastella vain asiakirja – entiteetin alimmilla tasoilla, kuten 1990 – luvulla käydyssä keskustelussa metatiedon nähtiin keräävän tietoa kapeampialaisesti asiakirjan syntykonteksteista yksityiskohtaista tietoa. Standardissa kuvailu ei ole asiakirjan passiivivaiheessa tehtävää, vaan sitä tehdään koko ajan lisäämällä asiakirjaan uutta metatietoa, eli kuvailemalla tietoa tiedosta. 1990 – luvulla käydyssä keskustelussa metatiedon ja kuvailun välisestä suhteesta tuntuu standardin ajatusmallia tarkasteltaessa vieraalta. Vaikka kuvailu on perinteisesti nähty asiakirjan elinkaaren loppupäässä tehtäväksi prosessiksi, SFS-ISO 23081 – standardissa on omaksuttu asiakirjan jatkumomalliajattelu, jolloin asiakirjalla ei ole elinkaaren loppupäätä. Standardissa katsotaan, että kontekstuaalisen tiedon talteen ottamista tulee tehdä kaikissa asiakirjan tilanteissa ja tapahtumissa. Tällöin kuvailu ei tietyssä vaiheessa tehtävää, vaan sitä tehdään koko ajan, kun asiakirjaa käytetään. Kuvailulla on sama tarkoitus kuin kontekstuaalisella metatiedolla, eli tarkoitus selittää ja dokumentoida selkeässä muodossa asiakirjan alkuperä ja ominaispiirteet sekä arkiston muodostuminen. Tuleekin keskittyä siihen, kuinka kontekstuaalista metatietoa saadaan kerättyä asiakirjan koko olemassaolon ajan, jolloin vähenee tarve tehdä kuvailua jälkikäteen. Tulee tuottaa laajempaa kontekstuaalista metatietoa varhaisemmassa vaiheessa, kun aikaisemmin se tuotettiin vasta siinä vaiheessa kun asiakirjat siirtyivät päätearkistoon. Kontekstuaalista metatietoa tulee tuottaa monella eri tasolla, niin asiakirjan laajemmasta organisatorisesta kontekstista kuin tehtävien välisistä suhteista, kuin toimintojen välisistä kapea-alaisemmista suhteista.

InterPARES 1 -tutkimusprojektissa tultiin tulokseen, että konteksteja dokumentoidaan kuvailun keinoin, joka usein tapahtuu asiakirjan elinkaaren loppupäässä. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa kuvailua lähestyttiin perinteisestä näkökulmasta, jossa kuvailun

ensisijaisena tehtävän on taltioida asiakirjan juridis-hallinnollista, organisatorista ja dokumentaarista kontekstia, eli asiakirjan provenienciä. Tutkimuksessa tarkasteltiin kuvailun keinoja erilaisten kontekstien talteen ottamiseen ISAD(G) – kuvailustandardin ja sen ensimmäisestä versiosta johdetun arkistolaitoksen luettelointi- ja kuvailusääntöjen avulla. Perinteisen kuvailun tehtävänä on kuvata arkistonmuodostajaa ja arkistonrakenneosia. Tällöin etenkin prosessuaalinen ja teknologinen konteksti jää kuvailussa vähäiselle huomiolle. Prosessuaalisen kontekstin talteen ottamiselle ei InterPARES 1 – tutkimusprojektissa esitetty keinoja, koska tutkimuksessa sille ei löydetty geneerisiä elementtejä. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että prosessuaalisen kontekstin merkitys olisi vähäinen, sillä sen avulla voidaan ymmärtää minkälaiseen toimintaan asiakirjat liittyvät ja missä prosessin vaiheessa asiakirjat on laadittu. Myöskään teknologisen kontekstin dokumentoinnille ei esitetty selkeitä keinoja. Teknologinen konteksti kuvaa sitä teknologista ympäristöä, jossa asiakirjat laaditaan, otetaan talteen, käytetään, säilytetään siirretään tai hävitetään. Teknologinen konteksti on oleellinen sähköisiä asiakirjoja tarkasteltaessa, koska sähköisten asiakirjojen esittäminen ja käyttäminen on vahvasti sidoksissa teknologisiin laitteisiin ja ohjelmiin. Kuvailustandardin elementit kuvaavat kuitenkin hyvin kapea-alaisesti teknologista kontekstia eikä täten taltioi InterPARES 1 – tutkimusprojektissa tunnistetun teknologisen kontekstin osia.

Sekä SFS-ISO 23081 – standardissa että InterPARES 1 – tutkimusprojektissa kuvailun katsotaan olevan keino, jolla voidaan dokumentoida asiakirjan konteksteja ja kontekstuaalisuutta. Tutkimuskohteissa kuvailua lähestytään eri näkökulmista. InterPARES 1 lähestyy kuvailua arkistotieteen perinteisestä näkökulmasta ja SFS-ISO 23081 lähestyy kuvailua australialaisen sarjajärjestelmän ja jatkumomallin näkökulmasta. Vaikka kuvailua voidaan tehdä läpi asiakirjan elinkaaren, kuten SFS-ISO 23081 – standardissa oletetaan, on ISAD(G) – kuvailustandardin kuvailuprosessi, johon InterPARES 1:n näkökulma nojaa, suunniteltu tapahtuvan asiakirjan elinkaaren loppupäässä, eli kuvailutiedot liitetään aineistoon jälkikäteen.

Jälkikäteen tapahtuvassa kuvailussa saattavat erilaiset muutokset helposti kutistua muutamiaan sanaan ja jälkikäteen vähemmän tärkeiltä tuntuvat muutokset saatetaan jättää kuvailusta kokonaan pois. Asiakirjan kontekstuaalisuuden taltioiminen jää tällöin aika ohueksi, koska jälkikäteen tehtävässä kontekstien dokumentoinnissa on osa tiedosta hukkunut ajan saatossa. Kuvailu on perinteisesti keskittynyt kuvailemaan asiakirjoja ja niiden provenienssiä yhdestä näkökulmasta eli arkistonmuodostajan näkökulmasta. Tällöin kuvailussa ei huomioida kerralla kuin yhden arkistonmuodostajan näkemys kertyneisiin asiakirjoihin. Kuvailun ollessa prosessi, joka tehdään kun asiakirjat on järjestetty ja kuvailun kohde on päätetty, aiheutuu ongelmia mikäli arkistonmuodostajia on ollut matkan varrella useita. Jälkikäteen tehtävän kuvailu heikkoutena on tiedon häviäminen ajan saatossa, kun sitä ei ole dokumentoitu tapahtumien yhteydessä. Kuvailu on toki aina subjektiivista toimintaa eikä kuvailu ole koskaan kaiken kattavaa. Kuvailua tehtäessä työskennellään asiakirjojen kontekstin kanssa, sen tunnistamisen, rakentamisen ja kuvaamisen kanssa.

Sekä InterPARES 1 – tutkimusprojektin että SFS-ISO 23081 – standardin näkemykset asiakirjan eri konteksteista ja kontekstuaalisuudesta sekä keinoista taltioida niitä on sidottu aikaan ja paikkaan, jossa ne on tuotettu. Tämän vuoksi tutkimuksessa pyrittiin valottamaan kummankin tutkimuskohteen taustoja, jotta lukija voi paremmin ymmärtää miksi niissä päädyttiin tiettyihin ratkaisuihin. InterPARES 1 – tutkimusprojektissa ja SFS-ISO 23081 – standardissa tunnistettujen kontekstien ja kontekstuaalisuuden eri tekijöiden ei oleteta kuvaavan kaiken kattavasti asiakirjan erilaisia konteksteja ja tekijöitä, joista kontekstit muodostuvat. Tutkimuskohteet ovat otoksia asiakirjahallinnan ja arkistotieteen kentältä, joiden avulla pyrittiin selittämään tarkasteltavaa ilmiötä paremmin. Niiden havaintojen pohjalta ei ole syytä lähteä tekemään vielä yleistyksiä.

	SFS-ISO 23081	InterPARES 1
Tieteenfilosofinen ote	postmodernismi	positivismi
Näkökulma asiakirjaan	jatkumomalli	elinkaarimalli
Kuvailu	asiakirjan olemassaolon ajan tapahtuvaa	asiakirjan elinkaaren loppupäässä tapahtuvaa
Tunnistetut kontekstit	sosiaalinen dokumentaarinen organisatorinen juridinen prosessuaalinen toiminnallinen teknologinen	juridis-hallinnollinen organisatorinen prosessuaalinen dokumentaarinen teknologinen
Kontekstien väliset suhteet	monimuotoisia	hierarkkisia
Keskeinen näkökulma asiakirjan konteksteihin	sosiokulttuurinen	juridis-hallinnollinen
Asiakirjojen suhteet toimintaprosessiin ja arkistonmuodostajaan	muuttuvia	kiinteitä
Vaikuttava menetelmä	australialainen sarjajärjestelmä	diplomatiikka

Taulukko 1. Havaintojen yhteenveto

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Asiakirjojen kontekstuaalinen tarkastelu on tärkeää, jotta käyttäjät voivat tunnistaa, hakea ja ymmärtää asiakirjoja riippumatta siitä, mikä on käyttäjän suhde asiakirjoihin. Tutkimuksessa on pyritty avaamaan hieman tarkemmin asiakirjan erilaisia konteksteja ja mitkä ovat asiakirjahallinnan keinot niiden taltioimiseksi. Asiakirjan kontekstuaalisuuden talteen ottaminen on olennaista asiakirjan käytettävyydelle ja ymmärrettävyydelle sekä hallinnalle. Ilman juridis-hallinnollisen ja prosessuaalisen kontekstin tuntemusta ei voida tehdä asiakirjan arvonmäärittystä. Jos ei tunneta organisatorista toiminnallista ja prosessuaalista kontekstia, ei voida varmistua, onko asiakirjan laatijalla tai allekirjoittajalla ollut valtuuksia asiakirjan laatimiseen tai allekirjoittamiseen tai miksi asiakirja on ylipäättänsä laadittu. Dokumentaarinen konteksti paljastaa asiakirjojen välisiä suhteita ja rakenteita, joiden tunteminen on välttämätöntä asiakirjojen löytämiseksi. Perinteisessä kuvailussa kuvataan asiakirjojen materiaalia, sähköisten asiakirjojen osalta puhutaan teknologisesti kontekstista. Teknologisen kontekstin tuntemus on tärkeää mikäli siihen halutaan tehdä muutoksia tai tulevaisuudessa kun saatetaan pohtia jotain asiakirjan piirteitä, saattaa teknologisen kontekstin ymmärtäminen auttaa ymmärtämään miksi asiakirja on sellainen kun se on tai millaisen sen pitäisi olla ollakseen autenttinen. Kuitenkin valtava osa asiakirjoista tuotetaan ja säilytetään nykyään sähköisessä muodossa, jolloin teknologisen kontekstin merkitys on suuri. Sosiokulttuurinen konteksti avaa asiakirjoja, toimijoita ja toimintaa ympäröivää yhteiskuntaa ja sen arvoja, jotka ovat muokanneet asiakirjoja, toimijoita ja toimintaa sellaisiksi kuin ne ovat.

Kuinka paljon kontekstuaalista tietoa tulisi ottaa talteen? Kuinka paljon ja kuinka yksityiskohtaista tulisi olla konteksteja kuvaavan tiedon? Kontekstien määrää ei voida tyhjentävästi sanoa, vaan niitä syntyy jatkuvasti uusia. Konteksteja voi siis olla valtavasti ja niistä voidaan taltioida tietoa rajattomasti. Kuitenkaan kaikkea kontekstuaalista tietoa ei voida

eikä todennäköisesti ole mielekästäkään ottaa talteen. Myöskin on mietittävä millä tasolla kontekstuaalista tietoa on järkevintä ottaa talteen. Mikäli arkistot kyllästetään valtavilla määrillä kontekstuaalista tietoa ja jokaisesta asiakirjasta pyritään ottamaan talteen eri konteksteja kuvaavaa tietoa runsaasti, kertyy kontekstuaalista tietoa niin paljon, että se saattaa kääntyä itseään vastaan, eli loppujen lopuksi sieltä on mahdotonta tunnistaa oleellista kontekstuaalista tietoa. Kontekstien dokumentointi ei suinkaan ole neutraalia toimintaa, vaan se heijastaa aika- ja paikkasidonnaisesti dokumentoijan ja yhteiskunnan arvoja. Asiakirjahallinta on aina subjektiivista toimintaa, jossa ei voida ajatella olevan neutraaleja toimintoja, vaan kaikki toiminta on aikakautensa ja paikkansa värittämiä. Myös on hyväksyttävä, ettei kukaan voi tietää, mitä tietoja tulevaisuuden käyttäjät tarvitsevat tai pitävät tärkeinä. Kontekstien dokumentoinnissa voidaan tehdä vain aikaan ja paikkaan sidottuja ratkaisuja, ja hyväksyä, että dokumentoinnin ulkopuolelle jää aina konteksteja.

Kontekstit muodostuvat toiminnasta, ihmisistä ja näitä dokumentoivista asiakirjoista sekä näiden laajemmasta yhteiskunnallisesta kehikosta. Tutkimustulosten perusteella muodostuu käsitys, että mitään asiakirjan eri konteksteja ei tulisi kuvata vain yhdestä näkökulmasta, vaan tulisi avata laajemmin kontekstien taustalla olevia tekijöitä. Mikään konteksti ei ole tyhjiössä, vaan on osa jotain laajempaa kokonaisuutta. Esim. juridisten kontekstien taustalla on joukko erilaisia tekijöitä, ihmisiä, yhteisöjä, yhteiskunnallisia arvoja, erilaisia ilmiöitä sekä tapahtumia, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet kontekstiin. Sama koskee muita asiakirjan konteksteja. Ei teknologisesta kontekstista ole mitään hyötyä, jos siitä on otettu talteen vain tieto, mitä erilaisia teknologiaa on käytetty. Teknologinen konteksti tulee sitoa siihen liittyvään liiketoimintaan, siinä toimiviin toimijoihin ja lainsäädäntöön. Ottamalla talteen tietoa eri tekijöistä, jotka liittyvät kontekstiin, voidaan kontekstuaalista tietoa hyödyntää jatkossa.

Tutkimukseen ei tietoisesti otettu tarkasteltavaksi mitään yksittäistä metatietoskeemaa, jotta voitaisiin tarkastella, kuinka hyvin se taltioi asiakirjan konteksteja, koska SFS-ISO 23081 -

standardi ei ota kantaa tietyn metatietoskeeman käytöstä, jolla kontekstit tulisi taltioida eikä se pyri tarjoamaan loogisen tason ratkaisuja kontekstuaalisen tiedon dokumentointiin.

Mielenkiintoista voisi olla jatkotutkimuksena tarkastella tunnistettuja konteksteja jossain organisaatiossa ja kuvata kuinka ne otetaan talteen. Mikäli konteksteja ja niiden muutoksia kuvaavaa aineistoa ja ei oteta talteen sen ollessa ajankohtaista, on usein jälkikäteen talteen otettava kontekstuaalinen tieto huomattavasti suppeampaa. Voisi olla mielenkiintoista rakentaa SFS-ISO 23081 – standardin käsitteellisen tason ratkaisusta loogisen tason ratkaisu ja tarkastella, kuinka käytännössä kontekstuaalista tietoa voidaan ottaa talteen ja missä määrin liiketoimintakontekstin taltioiminen aktiivisesti asiakirjojen olemassaolon ajan korvaa perinteisen kuvailun tarvetta.

Ehkäpä yksi suuri haaste kontekstien osalta on luoda malleja, joiden avulla kontekstuaalista tietoa saadaan laajemmin ja moniulotteisemmin talteen asiakirjojen tueksi. Kuten SFS-ISO 23081 – standardin mallia laadittaessa tunnistettiin, eivät mallit ja skeemat voi ilmaista kaikkea asiakirjojen dynaamisesta, monimuotoisesta ja moniulotteisesta luonteesta sekä niiden kontekstuaalisten ja dokumentaaristen suhteiden verkosta. Aina jotain jää ulkopuolelle. Jäävuoren vedenalaista verkostoa ei saada kokonaan talteen, vaan aina jokin osa dokumentoinnin ulottumattomiin. Mutta tärkeää onkin, että asiakirjan kontekstuaalista tietoa saadaan mahdollisimman monipuolisesti talteen huomioiden, ettei mikään asiakirjan konteksteissa ole muodostunut tyhjiössä, vaan kunkin muokkautumiseen ovat vaikuttaneet erilaiset sosiaaliset tekijät. Kontekstien merkittävyyttä ei aina osata ymmärtää, koska aktiivivaiheessa ne tuntuvat monesti itsestäänselvyyksiltä arkistonmuodostajassa. Kuitenkin asiakirjan siirtyessä kauemmaksi ensisijaisesta käyttökontekstistaan, ei kontekstit olekaan itsestäänselvyksiä, vaan niiden merkitys on suuri asiakirjan ymmärrettävyyden ja merkitysten kannalta.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Allis Bastian J. 2006. Reading Colonial Records Through an Archival Lens: The Provenance of Place, Space and Creation. *Archival Science* 6 (3-4), 267-284.
- Anttila P. 2005. Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. *Artefakta* 16. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Arkistolaitos 2008. Sähke 2 –määräys. AL 9815/07.01.01.00/2008.
<http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionihallinto/maarayksetjaohjeet/normiteksti_suomi.pdf>
(käytetty 23.10.2012).
- Arkistolaitos 1997. Luettelointi- ja kuvailusäännöt.
- Arkistolaitos 2006. Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja. Toim. Jari Lybeck et al. Helsinki: Arkistolaitos.
- Bearman D. 2006. Moments of Risk: Identifying Threats to Electronic Records. *Archivaria* 62, 15-46.
- Bearman D. & Duff W. 1996. Grounding Archival Description in the Functional Requirements for Evidence. *Archivaria* 41, 275-303.
- Bearman D. & Lythe R. 1985. The Power of the Principle of Provenance. *Archivaria* 21, 14-27.
- Collins Concise dictionary and thesaurus 1991. Toim. Knight L. Glasgow: HarperCollins.
- Cook, T. 2001 a. Fashionable Nonsense or Professional Rebirth: Postmodernism and the Practice of Archives. *Archivaria* 51, 14-35.
- Cook T. 2001 b. Archival Science and postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science* 1 (1), 3-24.
- Cook T. 1997. What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift. *Archivaria* 43, 17-63.
- Cook T. 1992. The Concept of the Archival Fonds in the Post-Custodial Era: Theory, Problems and Solutions. *Archivaria* 35, 24-37.
- Cox R. 2001. Managing Records as Evidence and Information. Westport: Quorum Books.
- Cunningham A. 2001. Six Degrees of Separation: Australian Metadata Initiatives and Their Relationships with International Standards. *Archival Science* (1) 1, 271-283.
- Dancy R. 2012. RAD Past, Present and Future. *Archivaria* 74, 7-41.
- Dilley R. 1999. The problem of context. *Methodology and history on anthropology*, 4. New York: Berghahn Books.
- Duff W. 2001. Evaluating Metadata on a Metalevel. *Archival Science* (1) 1, 285-294.
- Duff W. 1996. Ensuring the Preservation of Reliable Evidence: A Research Project Funded by the NHPRC. *Archivaria* 42, 28-45.

- Duff W. 1995. Will Metadata Replace Archival Description: A Commentary. *Archivaria* 39, 33-38.
- Duff W. & Harris V. 2002. Stories and names: Archival description as narrating records and constructing meanings. *Archival Science* 2 (3-4) , 263-285.
- Duff W., Monks-Leeson E. & Galey A. 2012. Contexts built and found: a pilot study on the process of archival meaning-making. *Archival Science* 12 (1), 69-92.
- Duranti L. 2007. The InterPARES 2 Project (2002-2007): An Overview. *Archivaria* 64, 113-121.
- Duranti L. 2002. Preservation of the Integrity of Electronic Records. *The Archivist's library*, 2. Dordrecht: Kluwer Academic.
- Duranti L. 2001. The impact of digital technology on archival science. *Archival Science* (1) 1, 39-55.
- Duranti L. 1991 a. Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part V). *Archivaria* 32, 6-24.
- Duranti L. 1991 b. Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part VI). *Archivaria* 33, 6-24.
- Duranti L 1989. Diplomatics: New Uses for an Old Science. *Archivaria* 28, 7-27.
- Duranti L. & MacNeil H. 1996. The Protection of the Integrity of Electronic Records: An Overview of the UBC-MAS Research Project. *Archivaria* 42, 46-67.
- Duranti L. & Thibodeau K. 2006. The Concept of Record in Interactive, Experiential and Dynamic Environments: the View of InterPARES. *Archival Science*, 6 (1), 13-68.
- Eskola J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: PS-Kustannus, 179-203.
- Eskola J. & Suoranta J. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola J. & Suoranta J. 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fear K. & Donaldson D. 2012. Provenance and credibility in scientific data repositories. *Archival Science* 12 (3), 319-339.
- Fredriksson B. 2003. Postmodernistic Archival Science – Rethinking the Methodology of a Science. *Archival Science* (3) 2, 177-197.
- Duranti A. & Goodwin C. 1992. Rethinking context. Language as an interactive phenomenon. *Studies in the social and cultural foundations of language*, 11. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harris V. 1997. Claiming Less, Delivering More: A Critique of Positivist Formulations on Archives in South Africa. *Archivaria* 44, 132-141.
- Hedström M. 1997. Building Record-Keeping Systems: Archivists Are Not Alone on the Wild Frontier. *Archivaria* 44, 44-71.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P 2005. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

- Hofman H. 2005. The Archive. Teoksessa McKemmish S. et al (toim.) Archives: Recordkeeping in Society. Topics in Australasian Library and Information Studies, 24. Wagga Wagga: Centre for Information Studies, 131-158.
- Hurley C. 1995. Ambient Functions – Abandoned Children to Zoos. *Archivaria* 40, 21-39.
- Iacovino L. & Reed B. 2008. Recordkeeping research tools in a multi-disciplinary context for cross-jurisdictional health records systems. *Archival Science* (8) 1, 37-68.
- International Council on Archives 2000. ISAD(G): General International Standard Archival Description. 2. ed. < [http://www.icads.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icads.org.uk/eng/ISAD(G).pdf) > (käytetty 22.3.2013).
- InterPARES 1. Authenticity Task Force Final Report.
<http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_atf_report.pdf> (käytetty 3.3.2013).
- InterPARES 1 2002. Authenticity Task Force. Requirements for Assessing and Maintaining the Authenticity of Electronic Records.
<http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_authenticity_requirements.pdf> (käytetty 10.3.2013).
- InterPARES 1 2000. Appendix 2. Template for Analysis.
<http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_template_for_analysis.pdf> (käytetty 6.3.2013).
- InterPARES 3 2012. Objectives. http://www.interpares.org/ip3/ip3_objectives.cfm. Lainattu 9.2.2013.
- Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta JUHTA 2004. JHS 143 Asiakirjojen kuvailun ja hallinnan metatiedot.< <http://www.jhs-suositukset.fi/suomi/jhs143>> (käytetty 26.10.2012)
- Ketelaar E.1996. Archival Theory and the Dutch Manual. *Archivaria* 41, 31-40.
- Kilkki J. 2004. Metatieto sähköisten asiakirjojen hallinnassa: auto ei ole vaunu ilman hevosia. *Arkistoyhdistyksen julkaisuja* 9. Helsinki: Arkistoyhdistys ry, 105-127.
- Kiviniemi K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: PS-Kustannus, 70-85.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2006. Kielitoimiston sanakirja. 1.osa A-K. Toim. Grönros E. et al. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, 140.
- Longman dictionary of contemporary English 1981. Toim. Procter P. Harlow: Longman.
- Lövblad H. 2003. Monk, Knight or Artist? The Archivist as a Straddler of a Paradigm. *Archival Science* (3) 2, 131-155.
- McKemmish S. & Acland G. 1999. Accessing Essential Evidence on the Web: Towards an Australian Recordkeeping Metadata Standard. The Web after a Decade: Proceedings of AusWeb99, the Fifth Australian World Wide Web Conference, April.
- McKemmish S., Acland G. & Reed B. 1999. Towards a Framework for Standardising Recordkeeping Metadata: The Australian Recordkeeping Metadata Schema. *Records Management Journal* 9 (3), 173 – 198.

- McKemmish S. et al. 1999. Describing Records in Context in the Continuum: The Australian Recordkeeping Metadata Schema. *Archivaria* 48, 3-37.
- McKemmish S., Reed B. & Piggot M. 2005. The Archives. Teoksessa McKemmish S. et al (toim.) *Archives: Recordkeeping in Society. Topics in Australasian Library and Information Studies*, 24. Wagga Wagga: Centre for Information Studies, 159-196.
- MacNeil H. 2004. Contemporary Archival Diplomatics as a Method of Inquiry: Lessons Learned for Two Research Projects. *Archival Science* (4) 3-4, 199-232.
- MacNeil H. 2002. Providing Grounds for Trust II: The Findings of the Authenticity Task Force of InterPARES. *Archivaria* 54, 24-58.
- MacNeil H. 2000. Providing Grounds for Trust: Developing Conceptual Requirements for the Long-Term Preservation of authentic Electronic Records. *Archivaria* 50, 52-78.
- MacNeil H. 1995. Metadata Strategies and Archival Description: Comparing Apples to Oranges. *Archivaria* 39, 22-32.
- Marsden P. 1997. When is the Future? Comparative Notes on the Electronic Record-Keeping Projects of the University of Pittsburgh and the University of British Columbia. *Archivaria* 43, 158-173.
- Moisio R. 2004. Käsitemanalyysiä sähköisten tietoaaineistojen laatumäärittämisestä. *Arkistoyhdistyksen julkaisuja* 9. Helsinki: Arkistoyhdistys ry, 129-142.
- Monks-Leeson E. 2011. Archives on the Internet: Representing Context and Provenance from Repository to Website. *The American Archivist* 74, 38-57.
- Mortensen P. 1999. The Place of Theory in Archival Practice. *Archivaria* 47, 1-26.
- Nesmith T. 2006. The Concept of societal provenance and records of nineteenth-century Aboriginal-European relations in Western Canada: implications for archival theory and practice. *Archival Science* 6 (3-4), 351-360.
- Nesmith T. 2005. Reopening Archives: Bringing New Contextualities into Archival Theory and Practice. *Archivaria* 60, 259-274.
- Nurmi T. 1996. *Suomalaisen sivistyssanakirja*. Jyväskylä; Helsinki: Gummerus.
- Peters V. & Richmond L. 2006. Divided no more: a descriptive approach to the record-keeping continuum. Teoksessa Tough A. & Moss M. (toim.) *Record Keeping in a Hybrid Environment. Managing the creation, use, preservation and disposal of unpublished information objects in context*. Oxford: Chandos, 181-202.
- Raunio K. 1999. *Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus.
- Reed B. 2005. Records. Teoksessa McKemmish te al. (toim.) *Archives: Recordkeeping in Society. Topics in Australasian Library and Information Studies*, Number 24. Wagga Wagga: Charles Sturt University. Centre for Information Studies, 101-130.
- Shepherd E. & Yeo G. 2003. *Managing Records: A Handbook of Principles and Practice*. Facet Publishing.

Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2007 a. SFS-ISO 15489 -1. Tieto ja dokumentointi. Asiakirjahallinto. Osa 1: Yleistä.

Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2007 b. SFS-ISO 23081-1. Tieto ja dokumentointi. Asiakirjahallinnan prosessit. Asiakirjojen metatieto. Osa 1: periaatteet.

Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2007 c. ISO/TR 15489 –2:2001. Information and documentation. Records management, Part 2: Guidelines.

Suomen Standardoimisliitto SFS ry 2010. SFS-ISO 23081-2 –standardi. Tieto ja dokumentointi. Asiakirjahallinnan prosessit. Asiakirjojen metatiedon hallinta. Osa 2: käsitteelliset ja toteutukseen liittyvät kysymykset.

Syrjäläinen E., Eronen A. & Värri V. 2007. Johdanto. Teoksessa Syrjäläinen E., Eronen A. & Värri V. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press.

Töttö P. 2000. Pirullisen positivismin paluu: laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Upward F. 1997. Structuring the Records Continuum, Part Two: Structuration Theory and Recordkeeping. Archives and Manuscripts 25 (1), 10-35.

Upward F. 1996. Structuring the Records Continuum - Part One: Postcustodial principles and properties. Archives and Manuscripts 24 (2), 268-285.

Wallace D. 1995. Managing the Present: Metadata as Archival Description. Archivaria 39, 11-21.

Yeo G. 2012. The Conceptual Fonds and the Physical Collection. Archivaria 73, 43-80.